

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного господарського суду
у складі Верховного Суду
(актуальна судова практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за травень – червень 2022 року

Зміст

1. Щодо набуття державою права власності на затонуле майно в силу положень статті 125 КТМ України	5
2. Щодо обмежень прав власника в разі постановлення ухвал про арешт активів і їх передачу в управління Національному агентству з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів	7
3. Щодо стягнення компенсації за незаконне використання творів	10
4. Щодо підстав припинення іпотеки	13
5. Щодо умов, за яких податкова накладна може бути допустимим доказом для встановлення факту постачання товару покупцю та його прийняття ним	16
6. Щодо умов повернення гарантійного внеску переможця електронного аукціону	19
7. Щодо підстав для оплати послуг із проведення криголамних робіт у період оголошеної льодової кампанії	22
8. Щодо способу захисту порушеного права споживача електричної енергії в разі його незгоди з фактом безоблікового споживання електричної енергії	24
9. Щодо оплати послуг розподілу природного газу в разі зміни власника об'єкта, підключеного до газорозподільних систем	27
10. Щодо початку перебігу позовної давності для стягнення акціонером-спадкоємцем дивідендів та поважних причин пропуску строку позовної давності	30
11. Щодо компетенції наглядової ради товариства стосовно ухвалення рішення про припинення повноважень члена дирекції та розірвання з ним трудового договору	33
12. Щодо підстав для стягнення шкоди, заподіяної лісу внаслідок вирубки не відведених у рубку дерев	37
13. Щодо джерел отримання відомостей для розрахунку маси наднормативного викиду забруднюючих речовин в атмосферне повітря	40
14. Щодо можливості затвердження звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу банкрута без визначення джерел оплати послуг арбітражного керуючого	43
15. Щодо ведення реєстру вимог кредиторів	46
16. Щодо арешту майна боржника під час виконавчого провадження	48
17. Щодо накладення арешту на нерухоме майно як належного заходу забезпечення позову про стягнення коштів	53

18. Щодо відсутності обов'язку в позивача доплачувати суму судового збору, якщо на момент пред'явлення позову встановити точну дійсну ціну позову було неможливо, і щодо вимоги внести на депозитний рахунок суду грошову суму при розгляді позову про переведення прав та обов'язків покупця

Перелік уживаних скорочень

ВП ВС	–	Велика Палата Верховного Суду
ГК України	–	Господарський кодекс України
ГПК України	–	Господарський процесуальний кодекс України
ЄДР	–	Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань
ЗК України	–	Земельний кодекс України
Закон про банкрутство	–	Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"
КГС ВС	–	Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КМУ	–	Кабінет Міністрів України
КТМ України	–	Кодекс торговельного мореплавства України
Кодекс ГРМ	–	Кодекс газорозподільних систем
КУзПБ	–	Кодекс України з процедур банкрутства
ЛК України	–	Лісовий кодекс України
ОП КГС ВС	–	об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ПКЕЕ	–	Правила користування електричною енергією
ЦК України	–	Цивільний кодекс України

1. Щодо набуття державою права власності на затонуле майно в силу положень статті 125 КТМ України

Держава набуває право власності на затонуле майно (танкер) в порядку вимог статті 125 КТМ України в разі невиконання власником майна вимог, установлених капітаном морського порту щодо підняття затонулого майна, яке завдає шкоду навколишньому природному середовищу, у строки, визначені статтею 123 КТМ України

КГС ВС розглянув справу за позовом Держави Україна в особі Кабінету Міністрів України до Компанії (далі також – відповідач) про визнання права власності на майно у порядку положень статті 125 КТМ України.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

22.11.2019 в акваторії Одеського морського порту за участі танкера-бункерувальника "Delfi", який є власністю Компанії Mister Drake PC, відбулась аварійна морська подія – судно потрапило на мілину, а потім було викинуте на хвилелом.

У той же день екологічний відділ СБМ та ЕБ Одеської філії ДП "Адміністрація морських портів України" підтвердив забруднення поверхні морської води (за попередньою ознакою забруднення схоже на нафтопродукт). Проводилось берегове бонування абсорбуючими бонами.

Державною екологічною інспекцією в Одеській області проводився моніторинг стану морської води у місці затоплення судна та зафіксовано перевищення допустимих нормативів концентрації забруднюючих речовин – нафтопродуктів у відібраних пробах води.

Листом від 28.11.2019 Компанія Mister Drake PC повідомила капітана Одеського морського порту про те, що вона є власником судна "Delfi" відповідно до Bill of Sale від 29.06.2018. У цьому листі компанія висловила наміри якнайшвидше підняти судно власними силами та за рахунок власних коштів і відтранспортувати його до Миколаївського морського торговельного порту.

Листом від 04.12.2019 капітан Одеського морського порту визначив Компанії Mister Drake PC перелік дій, необхідних для отримання дозволу на підняття затонулого судна.

07.08.2020 капітаном Одеського морського порту видане розпорядження "Про підняття майна, що затонуло в морі" № 2, яким вирішено: не дозволяти судовласнику танкера-бункерувальника "Delfi" піднімати затонуле судно своїми засобами або засобами обраної ним суднопіднімальної організації; видати дозвіл Державному підприємству "Адміністрація морських портів України" на організацію робіт з негайного підняття та видалення з акваторії морського порту "Одеса" затонулого в морі майна – танкера-бункерувальника "Delfi". Розпорядження обґрунтоване посиланням на статтю 124 Кодексу торговельного мореплавства України, протокол позачергового засідання комісії з питань техногенно екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій Одеської обласної державної адміністрації,

а також на протокол експертної комісії з визначення рівнів та класів надзвичайної ситуації Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Держава Україна в особі Кабінету Міністрів України звернулася до суду з вимогами про визнання права власності у порядку положень статті 125 Кодексу торговельного мореплавства України (КТМ України) держави України в особі КМУ на майно – танкер-бункерувальник.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до статті 120 КТМ України майном, що затонуло, є судна або інші плавучі засоби, що зазнали катастрофи, будь-які споруди, здатні здійснювати плавання, літальні апарати, їх уламки, обладнання, вантажі та інші предмети незалежно від того, знаходяться вони на плаву чи під поверхнею води, опустилися на дно чи викинуті на мілководдя або на берег.

Правила цієї глави застосовуються щодо підняття, віддалення або знищення майна, що затонуло у межах внутрішніх вод або територіального моря України.

Відповідно до статті 122 КТМ України власник майна, що затонуло, якщо він має намір підняти це майно, повинен повідомити про це капітана найближчого морського порту України протягом одного року з дня, коли майно затонуло.

Згідно з частинами першою – третьою статті 123 КТМ України у тих випадках, коли майно, що затонуло, створює перешкоду судноплавству, морським промислам, гідротехнічним або іншим роботам, загрозу життю або здоров'ю людей чи забруднення навколишнього природного середовища, власник зобов'язаний негайно повідомити про те, що сталося, капітана найближчого морського порту і на вимогу останнього віддалити або знищити це майно у встановлений капітаном термін.

Капітан морського порту повинен повідомити про це центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Якщо майно, що затонуло, становить безпосередню загрозу безпеці судноплавства, життю чи здоров'ю людей, забрудненню навколишнього природного середовища, а власник майна, що затонуло, не піднімає його у термін, встановлений капітаном морського порту, згідно з цією статтею, адміністрація морського порту має право за рахунок власника затонулого майна вжити необхідних заходів до його негайного підняття, а при необхідності - до його знищення або віддалення іншим способом.

Відповідно до статті 124 КТМ України у разі наявності обґрунтованих підстав капітан морського порту має право не дозволити власнику майна піднімати затонуле майно своїми засобами або засобами обраної ним суднопіднімальної організації. У такому разі підняття майна здійснює адміністрація морського порту за рахунок його власника.

Власник майна, що затонуло, втрачає право на нього у випадку, якщо не зробить заяви або не підніме майно у терміни, передбачені статтями 122, 123 цього Кодексу, і це майно стає державною власністю (стаття 125 КТМ України).

Суди попередніх інстанцій встановили, що внаслідок невиконання Компанією вимог капітана морського порту щодо підняття затонулого майна у встановлені

строки, затонулий танкер-бункер було піднято за розпорядженням капітана морського порту.

КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що набуття державою права власності на затонуле майно танкер-бункерувальник в порядку вимог статті 125 КТМ України з огляду на встановлені у справі обставини щодо невиконання відповідачем вимог, встановлених капітаном морського порту щодо підняття затонулого майна, яке завдає шкоду навколишньому природному середовищу, у визначені строки в порядку статті 123 КТМ України, що є передумовою для застосування приписів статті 125 цього кодексу.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 24.05.2022 у справі № 916/3815/20 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104516535>.

2. Щодо обмежень прав власника в разі постановлення ухвал про арешт активів і їх передачу в управління Національному агентству з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів

З моменту постановлення слідчим суддею (судом) ухвали про арешт активів й ухвали про їх передачу в управління Національному агентству з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, виключно останнє є особою, уповноваженою здійснювати права володіння, користування і розпорядження цим майном, зокрема має право на передачу цього майна в управління іншим особам.

Договір управління майном, укладений Національним агентством з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, з особою, визначеною за результатом проведених агентством публічних закупівель управителем майна, не є підставою виникнення в дійсного власника майна обмежень у володінні, користуванні та розпорядженні своїм майном. Наявність у дійсного власника майна таких обмежень є наслідком постановлення слідчим суддею (судом) ухвали про накладення арешту на це майно під час кримінального провадження.

Визнання в судовому порядку договорів про управління майном недійсними не поновить право дійсного власника майна на користування майном, оскільки не скасовує накладений судом у кримінальному провадженні арешт майна

КГС ВС розглянув справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "Енергія - Новий Розділ" (далі – Товариство_1, позивач) до Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору Товариство з обмеженою відповідальністю "Нафтогаз Тепло" (далі – Товариство_2) про визнання недійсними договорів про управління майном (активами).

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач є власником майнового комплексу теплоелектроцентралі (ТЕЦ), на якій виробляється теплова енергія для мешканців, підприємств, установ та організацій міста.

Згідно із ухвалою слідчого судді накладено арешт на майно, належне позивачу, як на єдиний майновий комплекс, а також передано це майно Національному агентству в управління для реалізації або передачі в управління за договором.

Відповідно до розпорядження КМУ від 06.11.2019 № 1040-р з метою запобігання недопущення зриву початку опалювального сезону та виникнення надзвичайної ситуації техногенного характеру КМУ вжито невідкладних заходів стосовно зміни управителя майновими комплексами теплоелектроцентралі, що забезпечить їх належне функціонування шляхом застосування процедури закупівлі, передбаченої статтею 35 Закону України "Про публічні закупівлі".

На виконання рішення тендерного комітету відповідача від 12.11.2019, між Національним агентством (установник) та Товариством_2 (управитель) укладено договори від 19.11.2019 та від 11.02.2020 про управління майном (активами) (відносно арештованого майна, яке належить позивачу), відповідно до якого установник управління передає управителю, належне позивачу як єдиний майновий комплекс (далі – активи) в управління, а управитель приймає в управління активи та зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління активами.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що відповідач провів публічну закупівлю за переговорною процедурою без проведення конкурсу; управитель не відповідає кваліфікаційним критеріям, що свідчить про порушення приписів частини 2 статті 16, абзацу 1 частини 2 статті 21 Закону України "Про публічні закупівлі" та є підставою для визнання договорів управління недійсними в судовому порядку на підставі статей 203, 215 ЦК України.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

КГС ВС не погодився з висновками попередніх інстанцій про те, що укладення спірних договорів щодо майна, яке належить позивачу на праві власності, порушує охоронюваний законом майновий інтерес позивача як власника цього майна (активів) з огляду на таке.

Згідно з частиною першою статті 2 Закону України "Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів" (далі – Закон) Національне агентство є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, та/або з управління активами, на які накладено арешт або які конфісковано у кримінальному провадженні.

Відповідно до статті 19 Закону Національне агентство здійснює управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, у тому числі як захід забезпечення позову – лише щодо позову, пред'явленого в інтересах держави, із встановленням заборони розпоряджатися та/або користуватися

такими активами, сума або вартість яких дорівнює або перевищує 200 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року.

Зазначені активи приймаються в управління на підставі ухвали слідчого судді, суду чи згоди власника активів, копії яких надсилаються Національному агентству не пізніше наступного робочого дня після їх винесення (надання) з відповідним зверненням прокурора.

Згідно з частинами 1 та 2 статті 21 цього Закону управління рухомим та нерухомим майном, цінними паперами, майновими та іншими правами здійснюється Національним агентством шляхом реалізації відповідних активів або передачі їх в управління.

Активи, зазначені у частині 1 цієї статті 21 Закону прийняті Національним агентством в управління, підлягають оцінці, яка здійснюється визначеними за результатами конкурсу суб'єктами оціночної діяльності, та передачі в управління визначеним за результатами конкурсу юридичним особам або фізичним особам – підприємцям у порядку, встановленому законодавством про державні (публічні) закупівлі.

Управління активами здійснюється на підставі договору, укладеного відповідно до глави 70 ЦК України з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.

Системний аналіз наведених норм чинного законодавства у їх сукупності з урахуванням спірних правовідносин, що склалися між сторонами цього спору, свідчить про те, що арешт активів, які є речовими доказами та об'єктами ймовірної конфіскації, а також їх передача в управління Національного агентства на підставі ухвали слідчого судді (суду) є діями, які здійснюються з метою досягнення завдань кримінального провадження.

Саме ухвала про арешт активів є тим самим рішенням органу судової влади, яке тимчасово позбавляє власника відповідних прав.

З моменту арешту активів право власності власника цих активів є тимчасово обмеженим: власник тимчасово позбавляється прав володіння, розпорядження та користування майном, не може самостійно визначати долю активів, самостійно ними користуватися, зокрема передавати їх в тимчасове володіння чи користування третім особам.

Ухвала слідчого судді (суду) про передачу активів в управління Національному агентству є визначеним слідчим суддею (судом) спеціальним порядком зберігання речових доказів, яким забезпечується виконання ухвали про арешт цих активів.

Отже, з моменту постановлення слідчим суддею (судом) ухвали про арешт активів та ухвали про їх передачу в управління Національному агентству, виключно останнє є особою, уповноваженою здійснювати права володіння, користування та розпорядження цим майном, зокрема має визначене Законом, зокрема частиною другою статті 21 Закону, право на передачу цього майна в управління іншим особам. При цьому визначення Національним агентством управителя майна відбувається у порядку, визначеному законодавством про державні (публічні) закупівлі, волевиявлення дійсного власника майна при виборі управителя майна не має значення.

Водночас договір управління майном, укладений Національним агентством з особою, визначеною за результатом проведених агентством публічних закупівель управителем майна, не є підставою виникнення у дійсного власника майна (у спірних правовідносинах – позивача) обмежень у володінні, користуванні та розпорядженні своїм майном. Наявність у дійсного власника майна таких обмежень є наслідком прийняття слідчим суддею (судом) ухвали про накладення арешту на це майно в ході кримінального провадження.

Навіть у разі визнання в судовому порядку спірних договорів (про управління майном) недійсними право позивача на користування майном не буде поновлене, оскільки сторони за спірним правочином хоча і повернуться у початковий стан, однак законна сила ухвали про арешт залишиться незмінною. Визнання в судовому порядку спірних договорів недійсними не скасовує накладений судом у кримінальному провадженні арешт майна.

З огляду на викладене спірні договори управління майном (активами) в порядку статті 21 Закону не порушують право власності позивача на передане за цими договорами в управління майно, оскільки це право позивача першочергово вже було обмежене в силу накладення арешту на майно.

Ураховуючи викладене, КГС ВС дійшов висновку про відмову у позові з підстав відсутності порушення спірними договорами прав та інтересів позивача.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 31.05.2022 у справі № 910/20577/20 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104634876>.

3. Щодо стягнення компенсації за незаконне використання творів

Використання твору без дозволу суб'єкта авторського права та без виплати авторської винагороди є порушенням авторського права, у зв'язку з яким винна особа може бути притягнута до відповідальності у вигляді сплати компенсації, що визначається судом паушальною сумою на базі таких елементів, як подвоєна, а в разі умисного порушення – потроєна сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного авторського права або суміжних прав замість відшкодування збитків чи стягнення доходу.

Організація колективного управління, яка на підставі договору наділена повноваженнями на управління майновими правами суб'єкта авторського права, має право на звернення до суду з позовом в інтересах такого суб'єкта

КГС ВС розглянув справу за позовом громадської спілки «Організація колективного управління авторським і суміжними правами» (далі – Організація) в інтересах ТОВ «Бест Мьюзик» (далі – Товариство, позивач) до ФОП Дічука І. Ю. (далі – Підприємець, відповідач) про стягнення коштів за незаконне використання музичних творів.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач є організацією колективного управління, що підтверджується витягом з Реєстру організацій колективного управління від 15.09.2020.

Між ОСОБОЮ_1 (правовласник) і Товариством (видавець) 01.06.2016 укладено договір про передачу виключних авторських та суміжних прав (далі – договір 1), за умовами якого правовласник передає видавцю належні правовласнику виключні майнові права на об'єкти, зазначені в додатках до договору, що означає право видавця використовувати об'єкти протягом строку і на території способами, зазначеними в пункті 2.2 договору.

Відповідно до додатків до договору 1 правовласник передала видавцю права на фонограми/виконання, спірні музичні твори.

Між Організацією і Товариством (правовласник) 26.06.2020 укладено договір про управління майновими авторськими правами (далі – договір 2), за умовами якого правовласник надає Організації повноваження (невиключне право) здійснювати управління майновими правами на об'єкти авторських прав (у тих сферах, про які йдеться в цьому договорі), що належать правовласнику.

За змістом пункту 6.2 договору 2 Організація має право вживати будь-яких законних заходів, направлених на захист майнових прав правовласника, в тому числі здійснювати фіксацію фактів використання об'єктів авторських прав.

Довіреністю від 01.07.2020 ТОВ «Бест Мьюзик» (довіритель) уповноважило Організацію (повірений) здійснювати будь-які дії, направлені на реалізацію положень договору 2, в тому числі звертатись до суду в інтересах і на користь довірителя із стягненням компенсації, збитків або інших сум на рахунок повіреного (для їх подальшого перерахування довірителю на погоджених за договором умовах), реалізовувати право на апеляційне та касаційне оскарження, представляти інтереси довірителя в судах будь-яких інстанцій, в тому числі у Верховному Суді.

Представник Організації 10.03.2021 на підставі довіреності склав акт фіксації використання об'єктів авторського права (музичних творів) способом публічного виконання (з додатком) про те, що у приміщенні магазину, в якому здійснює діяльність Підприємець, зафіксований факт публічного виконання спірних музичних творів (виконавець ОСОБА_1), суб'єктом майнових авторських прав щодо яких (музичних творів) є Товариство. За незаконне використання відповідачем об'єктів авторського права – двох спірних музичних творів Організацією заявлено про стягнення грошової компенсації.

Договори 1 та 2 станом на час фіксації порушення були чинними, недійсними не визнавалися.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Суди попередніх інстанцій дійшли заснованого на законі висновку про те, що Організація на підставі договору 2 наділена повноваженнями на управління майновими правами суб'єкта авторського права – позивача у справі, зокрема, щодо спірних музичних творів, що передані їй у добровільне колективне управління Товариством, якому на підставі договору 1 належать виключні майнові авторські

права на спірні музичні твори, та, відповідно, правом на звернення до суду з позовом в інтересах позивача.

За змістом статей 435, 440, 441, 443 ЦК України, статей 7, 15, 31-33 Закону України “Про авторське право і суміжні права” право на використання твору належить автору або іншій особі, яка одержала відповідне майнове право у встановленому порядку (за договором, який відповідає визначеним законом вимогам); використання твору здійснюється лише за згодою автора або особи, якій передано відповідне майнове право (за виключенням випадків, вичерпний перелік яких встановлено законом).

Відповідно до частини третьої статті 426 ЦК України використання об’єкта права інтелектуальної власності іншою особою здійснюється з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об’єкта права інтелектуальної власності, крім випадків правомірного використання без такого дозволу, передбачених цим Кодексом та іншим законом.

Частиною третьою статті 15 Закону України “Про авторське право і суміжні права” визначено, що виключне право автора (чи іншої особи, яка має авторське право) на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами дає йому право дозволяти або забороняти, зокрема, публічне виконання творів.

У свою чергу, використання твору без дозволу суб’єкта авторського права є порушенням авторського права, передбаченим пунктом «а» статті 50 Закону України “Про авторське право і суміжні права”, у зв’язку з яким пунктом «г» частини другої статті 52 цього ж Закону визначено можливість притягнення винної особи до відповідальності у вигляді сплати компенсації, що визначається судом як паушальна сума на базі таких елементів, як подвоєна, а у разі умисного порушення – як потроєна сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспоруваного авторського права або суміжних прав замість відшкодування збитків або стягнення доходу.

КГС ВС зазначив, що суди попередніх інстанцій, повно та всебічно дослідивши обставини справи, перевірили їх поданими доказами, встановивши: належність позивачеві виключних майнових авторських прав на спірні музичні твори, що передані ним у добровільне управління Організації; наявність у Організації права на звернення до господарського суду з даним позовом; відсутність у Підприємця необхідного дозволу на використання (публічне виконання) спірних музичних творів; факт використання відповідачем спірних музичних творів шляхом їх публічного виконання; використання відповідачем спірних творів без належної сплати винагороди, врахувавши фактичні обставини порушення та виходячи з принципів справедливості, добросовісності, розумності, дійшли обґрунтованого висновку щодо наявності підстав для стягнення з відповідача компенсації у визначеній сумі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 26.05.2022 у справі № 909/511/21 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104477159>.

4. Щодо підстав припинення іпотеки

Договір іпотеки за своєю природою не є договором поруки, яка є окремим видом забезпечення виконання зобов'язань. До правовідносин, що виникли з договору іпотеки, не можуть застосовуватися за аналогією норми, які регулюють підстави припинення інших видів забезпечення виконання зобов'язання, незалежно від ступеня їх подібності

КГС ВС розглянув справу за позовом Національного банку України (далі – НБУ, позивач) до публічного акціонерного товариства "Одесапродконтракт" (далі – Товариство), третя особа – публічне акціонерне товариство "Імексбанк" в особі уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Банк) про звернення стягнення коштів, у рахунок погашення заборгованості за кредитним договором про рефінансування, яка складається із заборгованості по поверненню кредитних коштів, заборгованості по сплаті процентів за користування кредитом, пені за простроченими процентами на нерухоме майно, що є предметом іпотеки за іпотечним договором.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Між НБУ (кредитор) та Банком (позичальник) було укладено кредитний договір про рефінансування від 26.11.2009 (далі – договір), за умовами якого сторони прийняли рішення про припинення своїх зобов'язань за первісними кредитними договорами шляхом їх заміни новими зобов'язаннями, що впливають з даного договору, що за своїм змістом є новацією згідно із статтею 604 ЦК України.

Строки погашення кредиту та процентну ставку сторонами було погоджено у договорі з урахуванням додаткових угод. Факт надання кредитних коштів не спростовано Товариством та підтверджується банківськими виписками, доданими до матеріалів справи. Водночас матеріали справи не містять доказів повернення Банком грошових коштів, отриманих за договором.

З метою забезпечення виконання Банком зобов'язань за договором НБУ та майновим поручителем Товариством укладено іпотечний договір, предметом якого є нерухоме майно: цілісний майновий комплекс.

Згідно з пунктом 3.1.5 іпотечного договору іпотекодержатель має право вимагати від боржника незалежно від настання строку погашення кредиту дострокового виконання зобов'язань за кредитним договором, а при незадоволенні його вимоги – звернути стягнення на предмет іпотеки.

Судами встановлено, що, з огляду на невиконання позичальником – Банком зобов'язань за кредитним договором, НБУ на адресу іпотекодавця було надіслано вимогу про виконання зобов'язань від 04.09.2015.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що Банком зобов'язання за договором не виконано, натомість постановою правління НБУ від 21.05.2015 у Банку було відкликано ліцензію та введено процедуру ліквідації, у зв'язку з чим строк виконання грошових зобов'язань Банку є таким, що настав.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Управлінням НБУ було направлено Уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на ліквідацію Банку заяву від 18.06.2015 про визнання кредитором.

На підставі заяви НБУ Уповноваженою особою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на ліквідацію Банку до акцептованого реєстру кредиторів Банку включено вимоги НБУ. Вимоги по сумі пені до реєстру включено не було.

Відповідно до рішення виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, вимоги НБУ за договором визнані у повному обсязі.

Тобто Банк як боржник за результатами розгляду вимог кредитора – НБУ, визнав свою заборгованість за договором.

З боку НБУ відсутні заперечення (зауваження) щодо суми заборгованості за договором.

Судами попередніх інстанцій було зібрано та оцінено докази, які підтверджують суму заборгованості за договором у загальному розмірі.

Водночас, Товариство, заперечуючи проти суми заборгованості Банку, не надало доказів існування іншої суми заборгованості, її обґрунтування, контррозрахунку, тобто доказів часткової сплати заборгованості, тощо.

Оскільки судами встановлено факт невиконання Банком прийнятих на себе за Договором зобов'язань, вони дійшли висновку про правомірність заявлених позовних вимог про звернення стягнення на предмет іпотеки.

Згідно з частиною першою статті 39 Закону України "Про іпотеку" у разі задоволення судом позову про звернення стягнення на предмет іпотеки в рішенні суду зазначаються: загальний розмір вимог та всі його складові, що підлягають сплаті іпотекодержателю з вартості предмета іпотеки; опис нерухомого майна, за рахунок якого підлягають задоволенню вимоги іпотекодержателя; заходи щодо забезпечення збереження предмета іпотеки або передачі його в управління на період до його реалізації (у разі необхідності); спосіб реалізації предмета іпотеки; пріоритет та розмір вимог інших кредиторів, які підлягають задоволенню з вартості предмета іпотеки; початкова ціна предмета іпотеки для його подальшої реалізації, за умови подання будь-якою із сторін клопотання про необхідність визначення такої ціни (крім реалізації предмета іпотеки на прилюдних торгах).

Доводи Товариства про те що, у рішенні господарського суду Одеської області від 29.07.2019 не зазначено опису нерухомого майна, за рахунок якого підлягають задоволенню вимоги іпотекодержателя, апеляційним судом визнані такими, що не відповідають дійсності та спростовуються матеріалами справи, оскільки саме з урахуванням пункту 1.6 іпотечного договору судом першої інстанції включено до резолютивної частини вказівку про те, що до складу цілісного майнового комплексу входять всі невіддільні від зазначеного майна: поліпшення, складові частини, внутрішні системи, реконструкції, зміни та доробки, тощо.

Що ж до посилань Товариства на те, що іпотека за іпотечним договором, у силу частини четвертої статті 559 ЦК України є припиненою з 28.11.2015 у зв'язку зі спливом 6-тимісячного строку з дня настання строку виконання

Банком основного зобов'язання за договором, то вони були відхилені судом, оскільки частиною першою статті 598 ЦК України передбачено, що зобов'язання припиняється частково або у повному обсязі на підставах, встановлених договором або законом.

Відповідно до частини четвертої статті 559 ЦК України у разі якщо строк поруки у договорі поруки не встановлено, порука припиняється, якщо кредитор протягом шести місяців з дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить до суду вимоги до поручителя, якщо інше не передбачено законом.

Згідно з пунктом 7.1 іпотечного договору договір набуває чинності з моменту його нотаріального посвідчення і діє до повного виконання боржником зобов'язань за кредитним договором та додаткових угод до нього.

Оскільки сторони в іпотечному договорі визначили строк його дії до повного виконання боржником зобов'язань за кредитним договором та додаткових угод до нього, а у пункті 7.2 визначили підстави для припинення права іпотеки, серед яких відсутня така підстава як сплив 6-тимісячного строку з дня настання строку виконання Банком основного зобов'язання за договором, тому іпотека не є припиненою.

КГС ВС погодився з висновком судів попередніх інстанцій про наявність правових підстав для задоволення позовних вимог.

Водночас КГС ВС зазначив, що вважає помилковим посилання суду апеляційної інстанції на положення частини четвертої статті 559 ЦК України, оскільки договір іпотеки за своєю природою не є договором поруки, яка є окремим видом забезпечення виконання зобов'язань, та до правовідносин, що виникли з договору іпотеки, не можуть застосовуватися за аналогією норми, які регулюють підстави припинення інших видів забезпечення виконання зобов'язання, незалежно від ступеню їх подібності. Тобто у даному випадку до спірних правовідносин не підлягають застосування норми права, якими врегульовуються правовідносини які виникають із договорів поруки.

При цьому КГС ВС зауважив, що вказані обставини не призвели до ухвалення апеляційним судом незаконного рішення, оскільки ним, крім статті 559 ЦК України, були застосовані інші норми права, якими врегульовуються правовідносини, які виникають із договорів іпотеки, зокрема щодо підстав припинення іпотеки.

З огляду на викладене КГС ВС залишив без змін оскаржувані рішення суду першої та апеляційної інстанцій, з урахуванням мотивів викладених у даній постанові.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 07.06.2022 у справі № 916/302/16 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104688858>.

5. Щодо умов, за яких податкова накладна може бути допустимим доказом для встановлення факту постачання товару покупцю та його прийняття ним

Податкова накладна (залежно від фактичних обставин певної справи) може бути допустимим доказом, на підставі якого суд установлює факт постачання товару покупцю та його прийняття ним, якщо сторона, яка заперечує факт поставки, вчинила юридично значимі дії: зареєструвала податкову накладну; сформувала податковий кредит за вказаною господарською операцією з контрагентом тощо, оскільки підставою для виникнення у платника права на податковий кредит є факт лише реального (фактичного) здійснення господарських операцій з придбання товарно-матеріальних цінностей та послуг із метою їх використання у власній господарській діяльності

ОП КГС ВС розглянула справу за позовом ТОВ «Азотфострейд» (далі – позивач) до ТОВ «Агрома» (далі – відповідач) про стягнення заборгованості за договором поставки.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Між позивачем (постачальник) і відповідачем (покупець) укладено договір поставки (далі – договір).

У лютому – березні 2019 року відповідно до додатків №№ 1-9 до договору, якими погоджено найменування товару, що постачається, умови поставки (порядок відвантаження), строк поставки товару, його вартість та строк оплати, позивач поставив відповідачу товар, що останнім не заперечується.

За твердженням позивача у квітні – травні 2019 року він здійснив поставку товару відповідачу на підставі додатків №№ 10-15 до договору, на підтвердження чого надав: додатки на поставку товару №№10-15; видаткові накладні; товарно-транспортні накладні.

Відповідач здійснив оплату поставленого товару на суму 4 104 664,00 грн, що підтверджується платіжними дорученнями, наявними в матеріалах справи, та заперечує підписання додатків №№ 10-15 до договору та отримання товару за ними на підставі відповідних видаткових накладних у квітні-травні 2019 року.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що на виконання укладеного сторонами договору позивач поставив відповідачу товар, однак останній здійснив лише часткову його оплату, у зв'язку з чим наявна заборгованість, яка підлягає стягненню в судовому порядку з урахуванням пені, нарахованої за несвоєчасне виконання зобов'язання з оплати товару.

Східний апеляційний господарський суд задовольняючи позов в частині стягнення з відповідача на користь позивача основний борг та пеню виходив з того, що матеріалами справи підтверджується лише наявність заборгованості відповідача перед позивачем за поставку товару в лютому – березні 2019 року згідно з додатками №№ 1-9 до Договору. Поставка товару згідно з додатками №№ 10-15 до Договору у квітні-травні 2019 року не підтверджується первинними документами та є недоведеною. Апеляційний суд, з посиланням на висновок,

викладений у постанові ВС від 28.08.2020 у справі № 922/2081/19, зазначив, що фактом підтвердження господарської операції є первинні документи, які скаржником не були надані до суду, а не податкові декларації, які підтверджують лише порядок оподаткування цієї операції, оскільки сам факт вчинення оподаткування не свідчить про наявність господарської операції.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

У разі наявності дефектів первинних документів та невизнання стороною факту постачання спірного товару, сторони не позбавлені права доводити постачання товару іншими доказами, які будуть переконливо свідчити про фактичні обставини здійснення постачання товару.

За приписами частин третьої, восьмої статті 19 ГК України, обов'язком суб'єктів господарювання є ведення бухгалтерського обліку та подання фінансової звітності згідно із законодавством, що забезпечує здійснення державою контролю і нагляду за господарською діяльністю суб'єктів господарювання, а також за дотриманням ними податкової дисципліни.

Відповідно до пункту 201.1 статті 201 ПК України на дату виникнення податкових зобов'язань платник податку зобов'язаний скласти податкову накладну в електронній формі з дотриманням умови щодо реєстрації у порядку, визначеному законодавством, електронного підпису уповноваженої платником особи та зареєструвати її в Єдиному реєстрі податкових накладних у встановлений цим Кодексом термін.

Згідно з пунктом 201.7 статті 201 ПК України податкова накладна складається на кожне повне або часткове постачання товарів/послуг, а також на суму коштів, що надійшли на поточний рахунок як попередня оплата (аванс).

Податкові накладні, отримані з Єдиного реєстру податкових накладних, є для отримувача товарів/послуг підставою для нарахування сум податку, що відносяться до податкового кредиту, тобто спричиняють правові наслідки.

Підставою для виникнення в платника права на податковий кредит з податку на додану вартість є факт реального здійснення операцій з придбання товарно-матеріальних цінностей з метою їх використання в оподатковуваних операціях у межах господарської діяльності платника податку, а також оформлення відповідних операцій належним чином складеними первинними документами, які містять достовірні відомості про їх обсяг та зміст.

Встановлюючи правило щодо обов'язкового підтвердження сум податкового кредиту, врахованих платником ПДВ при визначенні податкових зобов'язань, законодавець, безумовно, передбачає, що ці документи є достовірними, тобто операції, які вони підтверджують, дійсно мали місце.

Такий висновок сформовано у постанові ВП ВС від 29.06.2021 у справі № 910/23097/17.

З урахуванням наведеного ОП КГС ВС зазначила, що, оцінюючи податкові накладні у сукупності з іншими доказами у справі, господарські суди повинні враховувати фактичні дії як постачальника так і покупця щодо відображення ними в податковому та бухгалтерському обліку постачання спірного товару.

Якщо сторона заперечує факт передачі товару за договором поставки за податковими накладними, але одночасно реєструє податкові накладні на придбання товарів від постачальника та формує як покупець податковий кредит за фактом поставки товару на підставі спірних видаткових накладних, і жодним чином не пояснює свої дії та правову підставу виникнення в платника права на податковий кредит з ПДВ за цими накладними, то така поведінка сторони не є добросовісною та розумною. У такому випадку дії сторони з реєстрації податкових накладних засвідчують волю до настання відповідних правових наслідків, тому податкова накладна, виписана однією стороною в договорі (постачальником) на постачання послуг на користь другої сторони (покупця), може бути допустимим доказом факту прийняття товару від контрагента на визначену суму, якщо покупець вчинив юридично значимі дії, зокрема, відобразив податковий кредит за вказаною господарською операцією з контрагентом.

Судом апеляційної інстанції встановлено, що на підтвердження здійснення спірної поставки згідно з додатками №№ 10-15 до договору позивачем долучено до матеріалів справи податкові декларації, складені ним за результатами проведення таких господарських операцій. Водночас наданий позивачем на підтвердження відображення відповідачем цих господарських операцій у своїй податковій звітності та вчинення останнім юридично значимих дій по оформленню податкового кредиту за ними лист Головного управління Державної податкової служби України від 02.12.2019, не є належним доказом з підстав його одержання позивачем з порушенням вимог чинного законодавства (підпункт 17.1.9 пункту 17.1 статті 17 ПК України, частина друга статті 7 Закону України «Про доступ до публічної інформації»).

Отже, позивач не подав до суду допустимих доказів щодо вчинення відповідачем юридично значимих дій з оподаткування та не звертався до суду з клопотанням про витребування відповідних доказів (зокрема, матеріалів податкової звітності відповідача; статті 74, 81 ГПК України).

За таких обставин апеляційний суд обґрунтовано відхилив через недоведеність посилення скажника на те, що відповідач за результатами проведення спірної закупівлі відобразило відповідні господарські операції у своїй податковій звітності та вчинило юридично значимі дії по оформленню податкового кредиту за ними.

За результатами перегляду справи в касаційному порядку, ОП КГС ВС урахувуючи наведене, не вбачає підстав для відступу від висновку КГС ВС, викладеного у постанові від 28.08.2020 у справі № 922/2081/19 як такого, що пов'язаний з встановленими обставинами у конкретній справі (про те, що податкові декларації підтверджують лише порядок оподаткування господарської операції, оскільки сам факт вчинення оподаткування не свідчить про наявність господарської операції), але вважає за доцільне його конкретизувати: податкова накладна (в залежності від фактичних обставин певної справи) може бути допустимим доказом, на підставі якого суд встановлює факт постачання товару покупцю та його прийняття ним, якщо сторона, яка заперечує факт поставки вчинила юридично значимі дії: зареєструвала податкову накладну; сформувала

податковий кредит за вказаною господарською операцією з контрагентом тощо, оскільки підставою для виникнення у платника права на податковий кредит є факт лише реального (фактичного) здійснення господарських операцій з придбання товарно-матеріальних цінностей та послуг з метою їх використання у власній господарській діяльності.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 03.06.2022 у справі № 922/2115/19 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104603062>.

6. Щодо умов повернення гарантійного внеску переможця електронного аукціону

Гарантійний внесок переможця електронного аукціону підлягає поверненню на підставі статті 1212 ЦК України в разі, якщо на продаж в електронному аукціоні було виставлено майно не боржника, а іншої особи (тобто майно, яке не могло бути реалізованим), а особа, яка мала намір його придбати, станом на дату проведення аукціону про це обізнана не була

КГС ВС розглянув справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "Метпромресурси" (далі – позивач) до Державного підприємства "Сетам" (далі – відповідач), за участю третьої особи, що не заявляє самостійних вимог до предмета спору – ПрАТ "Київ-Дніпровське міжгалузеве підприємство промислового залізничного транспорту", про визнання електронних торгів недійсними та зобов'язання повернути перерахований гарантійний внесок за участь у торгах.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

30.06.2020 відповідач провів електронні торги з продажу арештованого майна (лот № 424136), до складу якого включено зокрема під'їзду залізничну колію №96334927 у місті Суми.

Згідно з протоколом переможцем торгів було визначено позивача.

Системне повідомлення відповідача від 17.07.2020 свідчить про відхилення пропозиції позивача у зв'язку з повідомленням приватного виконавця про відсутність сплати від переможця за придбане майно.

Позивач зазначив, що не здійснив оплату придбаного лота, оскільки листом від 08.07.2020 ПрАТ "Київ-Дніпровське міжгалузеве підприємство промислового залізничного транспорту" повідомило, що за адресою: м. Суми знаходяться залізничні колії III маневрового району №14 та №15, інші залізничні колії за цією адресою відсутні. Зазначені під'їзні колії належать на праві власності останньому, що підтверджується витягом з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Згідно з протоколом №501684 від 11.09.2020 новим переможцем електронних торгів з продажу арештованого майна (лот №424136) визначено ОСОБА_1.

24.11.2020 постановою головного державного виконавця закінчено виконавче провадження.

За твердженнями позивача, обставини належності включених відповідачем до лоту для продажу на електронних торгах під'їзних колій ПрАТ "Київ-Дніпровське

міжгалузеве підприємство промислового залізничного транспорту" та прийняття відповідачем заявки приватного виконавця для реалізації майна боржника за відсутності в останній відомостей про те, що відповідне майно не є власністю боржника ПАТ "Укрвторчормет", свідчить про порушення під час проведення торгів вимог, встановлених законодавством, що є підставою для визнання недійсними торгів, організованих відповідачем, а також зобов'язання відповідача повернути позивачу сплачений гарантійний внесок.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Предметом касаційного оскарження у цій справі була постанова апеляційного суду щодо стягнення з відповідача на користь позивача гарантійного внеску.

Питання сплати та повернення учасниками торгів гарантійного внеску регулюються Порядком реалізації арештованого майна, який затверджено наказом №2831/5 від 29.09.2016 Міністерства юстиції України (далі – Порядок).

Відповідно пункту 2 розділу IV Порядку для участі в електронних торгах (торгах за фіксованою ціною) учасник проходить процедуру реєстрації на веб-сайті, подає заявку на участь в електронних торгах за кожним лотом окремо, сплачує гарантійний внесок на рахунок організатора та виконує інші вимоги, визначені цим Порядком. Гарантійний внесок вважається сплаченим з моменту зарахування його на рахунок організатора.

Згідно з абзацом першим пункту 2 розділу X Порядку гарантійний внесок переможця електронного аукціону зараховується до ціни продажу в рахунок сплати винагороди за організацію та проведення електронного аукціону. Іншим учасникам внесена сума гарантійного внеску повертається протягом трьох робочих днів після отримання від виконавця повідомлення про повний розрахунок переможця електронного аукціону за придбане майно.

Якщо електронний аукціон не відбувся або майно знято з реалізації відповідно до пункту 5 розділу XI цього Порядку, гарантійний внесок підлягає поверненню учасникам цього електронного аукціону протягом трьох робочих днів з дня, наступного за днем визнання електронного аукціону таким, що не відбувся, за винятком випадків, передбачених пунктом 3 цього розділу (абзац 2 пункту 2 розділу X Порядку).

Пунктом 3 розділу X Порядку встановлено, що гарантійний внесок не повертається учаснику, який був визнаний переможцем електронного аукціону, але не вніс усієї належної грошової суми в строки, передбачені пунктом 1 цього розділу, або не підписав та не надіслав протокол з продажу предмета іпотеки у строки, передбачені пунктом 2 розділу VII цього Порядку.

Процедура реалізації майна на прилюдних торгах полягає у забезпеченні переходу права власності на майно боржника, на яке звернено стягнення, до покупця – учасника прилюдних торгів за плату.

Як встановлено судами, в цьому випадку позивач сумлінно та добросовісно реалізовував своє право на участь в аукціоні щодо лота №424136 та мав легітимні очікування на задоволення своїх потреб шляхом придбання цього лота, до якого увійшли залізничні під'їзні колії III маневрового району №14 та №15, що належать на праві власності ПрАТ "Київ-Дніпровське міжгалузеве підприємство промислового

залізничного транспорту" та є державною власністю. В установленому порядку зазначені колії третім особам не передавались, не продавались та в інший спосіб не відчужувались; вказане майно не є власністю боржника, майно якого реалізовувалось на аукціоні.

Тобто позивач у будь-якому випадку не міг набути у легітимний спосіб право власності на зазначені залізничні під'їзні колії навіть у разі сплати ним суми за придбане майно.

Водночас навіть сплата суми за придбане майно не тільки не гарантує реалізацію позивачу права на отримання права власності на це майно, а й створює для позивача певну значну проблему щодо оформлення такого права або повернення грошових коштів, що в свою чергу матиме наслідком звернення позивача до суду з відповідним позовом у майбутньому.

У цьому спорі позивач заявив вимогу про повернення йому сплаченого ним гарантійного внеску за участь у торгах, на яких реалізовувалось майно, що не могло бути реалізованим без порушення прав реального і легітимного власника.

Гарантійний внесок, виступаючи як засіб платежу щодо послуг організатора аукціону, водночас має на меті стимулювати переможця аукціону до належного виконання своїх зобов'язань з повного розрахунку за відповідні активи (майно) та до укладення договору їх купівлі-продажу.

При цьому апеляційний суд цілком правильно зазначив, що Порядок не врегульовує питання поведінки особи, яка взяла участь в аукціоні та стала переможцем у торгах щодо лота, до якого включено майно не боржника, а іншої особи (тобто майно, яке не могло бути реалізованим на торгах та набуття права власності на яке за таких обставин є неможливим), а також наслідків такої ситуації.

А тому, в цьому випадку, до спірних правовідносин має бути застосований підхід "легітимних очікувань", оскільки позивач мав намір придбати майно, яке було виставлене на продаж, але не могло бути продано, про що позивач станом на дату проведення аукціону обізнаний не був, аукціон з продажу такого майна не міг бути організований та не мав проводитись взагалі.

КГС погодився з висновком апеляційного суду щодо наявності підстав для повернення позивачу сплаченого ним гарантійного внеску та задоволення позову в цій частині.

При цьому, у даній справі апеляційний суд по суті зазначив про неможливість застосування вказаного Порядку з огляду на відсутність у ньому положень, які регулюють питання поведінки особи, яка взяла участь в аукціоні та стала переможцем у торгах щодо лота, до якого включено майно не боржника, а іншої особи, а також наслідків такої ситуації, а тому, задовольняючи позов, цілком правильно застосував підхід "легітимних очікувань", за наявності яких та встановлених судами обставин справи щодо включення до лота майна, яке належить третій особі, відповідне повернення гарантійного внеску по суті підпадає під правове регулювання статті 1212 ЦК України.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 01.06.2022 у справі № 910/13104/20 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104727775>.

7. Щодо підстав для оплати послуг із проведення криголамних робіт у період оголошеної льодової кампанії

Відсутність доказів щодо обставин, пов'язаних із проведенням суб'єктом природних монополій криголамних робіт із відповідним наданням ним у морському порту послуг із забезпечення проведення таких робіт у період оголошеної льодової кампанії, виключає підстави для нарахування плати за ці послуги

ОП КГС ВС розглянула справу за позовом державного підприємства "Адміністрація морських портів України" в особі Миколаївської філії державного підприємства "Адміністрація морських портів України" (надалі – Адміністрація, позивач) до Товариства з обмеженою відповідальністю сільськогосподарського підприємства "Нібулон" (надалі - відповідач) про стягнення вартості наданих послуг з проведення криголамних робіт.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Розпорядженням капітана морського порту (далі – Порт) від 05.01.2017 оголошено льодову кампанію в акваторії Порту на період з 05.01.2017 до 04.03.2017.

13.01.2017 судно "ECE NUR BAYRAKTAR" прийшло в Порт без вантажу. 19.01.2017 судно вийшло на зовнішній рейд Порту з вантажем кукурудзи.

У період з 19.01.2017 до 21.01.2017 для виконання вантажних операцій з перевантаження на зовнішньому рейді суднами відповідача здійснено 12 заходжень у межі акваторії Порту. 21.01.2017 завершено навантажену операцію на зазначене судно, і воно вийшло із зовнішнього рейду Порту.

04.04.2017 позивач направив відповідачу претензію щодо погашення заборгованості з оплати послуг із забезпечення проведення криголамних робіт. Відповідач письмово відмовив у задоволенні претензії, зазначивши, що: він не користувався послугами Порту із забезпечення проведення криголамних робіт й не звертався до Адміністрації із заявками про надання вказаних послуг.

18.12.2019 позивач надіслав відповідачу претензію з вимогою щодо оплати послуг із забезпечення криголамних робіт, але відповідач залишив її без задоволення.

У матеріалах справи відсутні докази надання відповідачем заявок на проведення криголамних робіт, акти приймання – передачі виконаних робіт не підписані, інші докази виконання позивачем зазначених робіт на користь відповідача та прийняття їх останнім – відсутні.

Також відсутні докази вчинення позивачем будь-яких дій щодо колки криги в акваторії Порту в період льодової кампанії 06.01.2017- 04.03.2017 за наявності крижаного покриву.

Крім цього, АМКУ ухвалив рішення від 24.10.2018, у якому встановлено, що у період оголошених капітаном Порту льодових кампаній 2014-2017 років Адміністрація не забезпечила належним чином проведення криголамних робіт безпосередньо в акваторії Дніпро-Бузького морського порту, внаслідок чого заявник у вказаній справі був змушений самостійно виконувати відповідні роботи власним буксирним флотом, витрачаючи відповідні матеріальні ресурси. За результатами

розгляду зазначеної справи бездіяльність Адміністрації визнана зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку. У цьому рішенні АМКУ встановив, що позивач у період оголошеної в 2017 році льодової кампанії не проводив криголомні роботи.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

З урахуванням змісту оскаржених судових рішень першої та апеляційної інстанції та доводів, викладених у касаційній скарзі, предметом касаційного розгляду, з-поміж іншого, було вирішення питання щодо стягнення з відповідача вартості наданої спеціалізованої послуги із забезпечення проведення криголамних робіт у період оголошеної капітаном порту льодової кампанії.

За загальними правилами надання послуг, визначених статтею 901 ЦК України: за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором; положення цієї глави (глави 63 ЦК України) можуть застосовуватися до всіх договорів про надання послуг, якщо це не суперечить суті зобов'язання.

Частиною першою статті 903 названого Кодексу встановлено, що якщо договором передбачено надання послуг за плату, замовник зобов'язаний оплатити надану йому послугу в розмірі, у строки та в порядку, що встановлені договором.

З урахуванням наведеного припису за відсутності доказів надання послуг особа, яка вимагає їх оплати, не вправі розраховувати на здійснення такої оплати.

Викладене узгоджується з положеннями частин першої, третьої статті 13, частин першої, третьої статті 74 ГПК України, які зобов'язують кожну сторону судового процесу довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх, зокрема, вимог.

Судами попередніх інстанцій правильно зазначено, що:

- постановою Кабінету Міністрів України від 03.06.2013 № 405 "Про затвердження переліку спеціалізованих послуг, що надаються у морському порту суб'єктами природних монополій, які підлягають державному регулюванню" визначено перелік спеціалізованих послуг, що надаються у морському порту суб'єктами природних монополій (зокрема, позивачем), які підлягають державному регулюванню відповідно до статті 21 Закону України "Про морські порти України"; згідно з цією постановою однією з таких спеціалізованих послуг визначено забезпечення проведення криголамних робіт;

- при цьому право нараховувати плату за послуги із забезпечення проведення криголамних робіт за правилами наказу Міністерства інфраструктури України від 26.12.2013 №1059 "Про затвердження Тарифів на послуги із забезпечення проведення криголамних робіт" (далі – наказ № 1059), а, відповідно, й обов'язок з оплати послуги особою, що її отримує, виникають за умови фактичного надання відповідної послуги (і доведення такого надання в разі виникнення спору), що відповідає загальним правилам виникнення прав та обов'язків у правовідносинах, пов'язаних з наданням послуг.

З огляду на викладене, ОП КГС ВС вважає, що попередні судові інстанції, з'ясувавши відсутність доказів обставин, пов'язаних з проведенням позивачем криголамних робіт з відповідним наданням ним у Порту послуг із забезпечення проведення таких робіт у період оголошеної у 2017 році льодової кампанії, що виключає визначені актами цивільного законодавства підстави для нарахування плати за ці послуги, – дійшли не спростованого доводами касаційної скарги висновку про відсутність підстав для задоволення позовних вимог у даній справі.

Поряд з тим ОП КГС ВС не вбачає підстав для відступу від правових висновків Верховного Суду від 02.07.2020 у справі № 908/1488/19, від 24.07.2020 у справі № 908/1489/19, оскільки останні прийняті за іншої фактично-доказової і нормативної бази (інших обставин, зібраних доказів та правового регулювання), ніж у даній справі № 915/104/21.

Що ж до справи № 915/370/17, то постановою Верховного Суду від 27.02.2018 її передано на новий розгляд до суду першої інстанції. Передача справи на новий розгляд не означає остаточного вирішення спору та формування остаточного правового висновку в ній; відповідна справа направлена на новий розгляд у зв'язку з недостатнім з'ясуванням та оцінкою попередніми судовими інстанціями її фактичних обставин і доказів у ній, а, отже, з урахуванням результатів нового розгляду справи може зазнати змін і правовий висновок в останній.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 03.06.2022 у справі № 915/104/21 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104687088>.

8. Щодо способу захисту порушеного права споживача електричної енергії в разі його незгоди з фактом безоблікового споживання електричної енергії

Спосіб захисту порушеного права шляхом визнання протиправними дій зі складання та розгляду акта про порушення ПКЕЕ не може сприяти ефективному відновленню права, яке позивач вважає порушеним, оскільки задоволення позову не матиме наслідком визнання незаконним і скасування цього акта, як й інших документів, складених на його підставі, тобто спір між сторонами не буде вичерпано.

Ефективним у цьому разі способом захисту порушеного права споживача необхідно вважати вимогу про скасування рішення комісії електропередавальної організації про визначення обсягу недоврахованої електричної енергії та її вартості, оскільки таке рішення комісії, оформлене відповідним протоколом із розгляду акта про порушення ПКЕЕ, безпосередньо впливає на права та обов'язки відповідного суб'єкта господарювання в контексті його відносин з електропередавальною організацією, встановлює обсяг і вартість недоврахованої електроенергії

КГС ВС розглянув справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "Альфабуд" (надалі – позивач) до Приватного акціонерного товариства "Прикарпаттяобленерго" (надалі – відповідач) про визнання протиправними дій по складанню та розгляду акта про порушення Правил користування електричною енергією (надалі – ПКЕЕ).

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

26.06.2013 між відповідачем (постачальник) та позивачем (споживач) укладено договір про постачання електричної енергії.

У подальшому Івано-Франківським РЕМ видано Розпорядження від 22.02.2017 на припинення електропостачання на об'єкт позивача.

Працівниками філії Івано-Франківського РЕМ ПАТ "Прикарпаттяобленерго" за участю представника позивача та директора власника кабельної лінії на об'єкті, було складено акт про порушення від 24.03.2017, відповідно до якого позивачем вчинено самовільне підключення електроустановки до електричної мережі шляхом врізки в кабельну лінію споживача.

Згідно з протоколом від 29.06.2017 на засіданні комісії філії АТ "Прикарпаттяобленерго" "Івано-Франківського РЕМ" по розгляду акта про порушення ПКЕЕ від 24.03.2017 було прийнято рішення, відповідно до якого проведено розрахунок обсягу та вартості електричної енергії, необлікованої внаслідок порушення споживачем п.7.6 ПКЕЕ.

Позовні вимоги обґрунтовано тим, що акт від 24.03.2017 відповідач склав із грубими порушеннями діючих ПКЕЕ та Методики визначення обсягу та вартості електричної енергії, необлікованої внаслідок порушення споживачами правил користування електричною енергією, затвердженої постановою Національної комісії регулювання електроенергетики від 04.05.2006 №562. Позивач вважає, що за умови визнання протиправними дій зі складання та розгляду акта від 24.03.2017 про порушення ПКЕЕ, такий (акт) буде визнаний незаконним та підлягатиме скасуванню, як й інші документи, складені на його підставі, тобто до споживача не можуть бути застосовані незаконні та такі, що не відповідають вимогам закону, санкції.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Згідно з пунктом 6.42 ПКЕЕ (тут і далі в редакції, чинній на момент виникнення спірних відносин), на підставі акта порушень уповноваженими представниками постачальника електричної енергії (електропередавальної організації) під час засідань комісії з розгляду актів про порушення визначаються обсяг недоврахованої електричної енергії та сума завданих споживачем збитків.

Відповідно до ПКЕЕ такий акт може бути скасовано внаслідок скасування рішення комісії енергопостачальника з його розгляду в судовому порядку, а не шляхом визнання дій зі складання акта протиправними, як вказує апелянт.

Відповідно до абзацу третього підпункту 8.2.7 норм Правил роздрібного ринку електричної енергії, затверджених постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 №312 (далі – ПРРЕЕ) у разі незгоди споживача з фактом безоблікового споживання електричної енергії та відмови від сплати вартості необлікованої електричної енергії оператор системи звертається з позовом до суду для підтвердження факту безоблікового споживання електричної енергії та стягнення вартості необлікованої електричної енергії.

Спірні питання, які виникають між сторонами при складанні акта про порушення та/або визначенні обсягу та вартості необлікованої електричної енергії, вирішуються Регулятором, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в електроенергетичному комплексі, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в галузі електроенергетики відповідно до компетенції, енергетичним омбудсменом та/або судом (абзац четвертий).

Якщо судом прийнято рішення, яким спростовано факт безоблікового споживання електричної енергії споживачем та/або відмовлено оператору системи в задоволенні позову щодо стягнення зі споживача вартості необлікованої електричної енергії, розрахованої на підставі акта про порушення, та за умови набрання рішенням суду законної сили оператор системи скасовує відповідний акт про порушення (абзац п'ятий).

Із наведених норм вбачається, що спірні питання, які виникають між сторонами при складанні акта про порушення можуть бути вирішені під час судового розгляду позову щодо стягнення зі споживача вартості необлікованої електричної енергії, розрахованої на підставі акта про порушення.

Аналіз наведених положень ПРРЕЕ, зокрема абзацу четвертого підпункту 8.2.7, не дає підстав стверджувати, що: (1) ним встановлено спосіб захисту права про визнання дій неправомірними, оскільки в ньому зазначено лише про вирішення судом спірних питань, які виникають при складанні акта про порушення; (2) обраний позивачем спосіб захисту порушеного права шляхом визнання протиправними дій зі складання та розгляду акта про порушення ПРРЕЕ не може сприяти ефективному відновленню права, яке позивач вважає порушеним, адже задоволення позову не матиме наслідком визнання незаконним та скасування цього акта, як й інших документів, складених на його підставі, тобто спір між сторонами не буде вичерпано.

Ефективним у цьому випадку способом захисту права, яке позивач як споживач вважає порушеним, необхідно вважати вимогу про скасування рішення комісії електропередавальної організації про визначення обсягу недоврахованої електричної енергії та її вартості, оскільки таке рішення комісії, оформлене відповідним протоколом з розгляду акта про порушення ПКЕЕ, безпосередньо впливає на права та обов'язки відповідного суб'єкта господарювання в контексті його відносин з електропередавальною організацією, встановлює обсяг і вартість недоврахованої електроенергії, що позивач й зробив, звернувшись до Господарського суду Івано-Франківської області з відповідним позовом у іншій справі.

З огляду на наведене, КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про відмову в задоволенні позову про визнання протиправними дій зі складання та розгляду від 24.03.2017 про порушення ПКЕЕ саме з підстав обрання позивачем неефективного способу захисту.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.05.2022 у справі № 909/246/20 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104644478>.

9. Щодо оплати послуг розподілу природного газу в разі зміни власника об'єкта, підключеного до газорозподільних систем

У разі якщо нові власники об'єктів, підключених до газорозподільних систем, не повідомлять про зміну до персоніфікованих даних споживача та не укладуть договір розподілу газу, то це може свідчити лише про несанкціоноване використання природного газу споживачем за відсутності договору розподілу природного газу. Однак недотримання новим споживачем вимог пункту 6 глави 3 розділу VI Кодексу ГРМ щодо повідомлення про зміну персоніфікованих даних споживача не свідчить про те, що акти чи рішення, складені стосовно попереднього споживача, вважаються чинними й можуть застосовуватися до нового.

У разі неповідомлення або несвоечасного повідомлення споживачем оператора газорозподільних систем про звільнення об'єкта чи приміщення (остаточне припинення користування природним газом) споживач зобов'язаний здійснювати оплату послуг за договором розподілу природного газу, як впливає з умов договору. Договір розподілу природного газу з новим споживачем укладається після припинення договору розподілу природного газу із споживачем, який звільняє об'єкт або приміщення

КГС ВС розглянув справу за позовом Закритого акціонерного товариства «Євролігал Партнерз» (надалі – позивач) до Акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Львівгаз» (надалі – відповідач 1), Товариства з обмеженою відповідальністю «Львівгаз збут» (надалі – відповідач 2) про скасування акта про порушення, скасування рішення комісії з розгляду актів про порушення споживачами природного газу вимог Кодексу ГРМ, зобов'язання здійснити перерахунок заборгованості, скасування вчинених донарахувань за газопостачання за граничними об'ємами споживання.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

20.12.2018 на підставі договору купівлі-продажу позивач став власником житлового будинку адресою: АДРЕСА_1. Попереднім власником вищезазначеного житлового будинку була громадянка ОСОБА_1 (право власності набула 20.11.2015), а до цього з 30.08.2005 власницею житлового будинку була ОСОБА_2.

Між позивачем та відповідачем 1 відсутній письмовий договір розподілу природного газу. Позивачем зазначено та не заперечується відповідачем 1, що позивачем здійснювалися оплати за послуги з газопостачання.

Відповідач 1 направив громадянці ОСОБА_2 повідомлення про зміну режиму нарахування об'ємів (обсягів) розподіленого природного газу, в якому зазначив, що споживач зобов'язаний допустити уповноважених представників оператора ГРМ на власну територію (у приміщення), де встановлений лічильник газу та газовикористовуюче обладнання для зняття показників.

Працівниками відповідача 1 складено акт від 07.08.2019 про порушення Кодексу ГРМ: відмова в доступі до об'єкта споживача, внаслідок чого представник оператора ГРМ не здійснив контрольне зняття показів лічильника газу. З вказаного

акта вбачається, що такий підписаний представниками відповідача 1 та головою сільської ради, оскільки споживач ОСОБА_2 була відсутня при його складанні.

На засіданні комісії з розгляду актів про порушення споживачами природного газу ГРС вимог Кодексу, прийнято рішення від 17.10.2019 визначати об'єм спожитого газу за граничними об'ємами споживання газу згідно акта про порушення від 07.08.2019 по споживачу ОСОБА_2 за адресою АДРЕСА_1, що підтверджується витягом з протоколу.

Жодною із сторін не заперечується та обставина, що 18.01.2020 позивач забезпечив доступ до лічильника газу під час якого, відповідач 1 здійснив фотофіксацію показів лічильника і нарахування за граничними об'ємами було припинено.

Рішенням від 17.10.2019 нарахування за період з 07.08.2019 по 17.01.2020 здійснено по споживачу ОСОБА_2, проте рахунок було виставлено саме позивачу.

Про акт від 07.08.2019 та рішення від 17.10.2019 позивачу стало відомо в грудні 2019 року з листа відповідача 1.

Також, в січні 2020 року позивач звертався до відповідача 1 з листом №31/01-2 від 31.01.2020, в якому просив переглянути прийняте рішення від 17.10.2019 та скасувати проведені нарахування за газ за граничними об'ємами споживання, проте вказаний лист залишено без задоволення.

Не погоджуючись із здійсненим донарахуванням, позивач звернувся з цим позовом.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

За змістом пункту 2 глави 9 розділу X Кодексу ГРМ перевірка комерційного ВОГ, а також контрольний огляд вузла обліку здійснюються у будь-який час доби та у присутності споживача (суміжного суб'єкта природного газу) або його представника, крім випадків, передбачених цим розділом.

Споживач (суміжний суб'єкт ринку природного газу), на території якого знаходиться комерційний ВОГ, має забезпечити безперешкодний доступ представникам оператора ГРМ (іншого суб'єкта ринку природного газу, а саме ініціатора перевірки) за їх посвідченнями (документами, які уповноважують особу) до комерційного ВОГ та його складових для проведення їх перевірки або контрольного огляду вузла обліку.

Відповідно до положень глави 5 розділу XI Кодексу ГРМ у разі виявлення у споживача або несанкціонованого споживача порушень, визначених у главі 2 цього розділу, на місці їх виявлення представником оператора ГРМ складається акт про порушення за формою, наведеною в додатку 1б до цього Кодексу.

Акт про порушення після пред'явлення представником оператора ГРМ службового посвідчення складається в присутності споживача/несанкціонованого споживача та/або незаінтересованої особи (представника власника/користувача, на території чи об'єкті якого сталося порушення, або органу місцевого самоврядування) за умови посвідчення його особи та засвідчується їх особистими підписами. У разі, якщо комерційний вузол обліку, на якому сталося порушення, знаходиться на території (в приміщенні) оператора ГРМ, останній повинен завчасно попередити споживача про час і місце складання акта про порушення.

Акт про порушення складається в двох примірниках, один з яких залишається у споживача (несанкціонованого споживача), який має право внести до акта про порушення свої зауваження та заперечення.

Представник оператора ГРМ перед складанням акта про порушення зобов'язаний повідомити споживача (несанкціонованого споживача) про його право внести зауваження та заперечення до акта про порушення, викласти мотиви своєї відмови від його підписання або підписати його без зауважень.

Відповідно до пункту 11 глави 5 розділу XI Кодексу ГРМ за результатами розгляду акта про порушення на засіданні комісії може бути прийнято рішення про його задоволення (повністю або частково), або необхідність додаткового обстеження чи перевірки, або додаткових пояснень тощо, або скасування акта про порушення. При задоволенні комісією акта про порушення складається акт-розрахунок необлікованого (донарахованого) об'єму та обсягу природного газу і його вартості.

Рішенням комісії від 17.10.2019 ухвалено визначити об'єм спожитого газу за граничними об'ємами споживання природного газу згідно акту про порушення від 07.08.2019, складеного щодо фізичної особи. Проте акт – розрахунок складено відносно позивача.

За таких обставин КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій, що відповідач 1 в порушення порядку передбаченого Кодексом ГРМ склав акт – розрахунок щодо позивача за відсутності акта про порушення та відповідного рішення комісії.

Також КГС ВС погодився з висновками, що передбачене пунктом 4 глави 3 розділу XI Кодексу ГРМ донарахування позивачу за газопостачання за граничними об'ємами може бути застосовано лише до побутового споживача (фізичної особи), оскільки глава 3 розділу XI Кодексу ГРМ регулює порядок визначення необлікованих об'ємів природного газу та зміни їх режиму нарахування побутовому споживачу (фізичній особі).

Натомість, позивач є юридичною особою та згідно з пунктом 4 глави 1 розділу I Кодексу ГРМ не належить до побутових. В той же час, порядок визначення необлікованих об'ємів природного газу та зміни їх режиму нарахування споживачу (несанкціонованому споживачу), що не є побутовим врегульовано главою 4 розділу XI Кодексу ГРМ, положення котрої не передбачають такої підстави зміни режиму нарахування, як відмова в доступі до об'єкта споживача, внаслідок чого представник оператора ГРМ не здійснив контрольне зняття показань лічильника газу (за його наявності на об'єкті споживача).

Пунктом 6 глави 3 розділу VI Кодексу ГРМ, якщо в результаті реконструкції чи технічного переоснащення вже підключеного до ГРМ об'єкта та/або зміни форми власності чи власника цього об'єкта є необхідність внесення змін до персоніфікованих даних споживача або укладання договору розподілу природного газу з новим власником, споживач (замовник) повинен самостійно звернутися до оператора ГРМ з відповідною заявою про внесення змін до персоніфікованих даних або укладання договору розподілу природного газу. Нові власники об'єктів, підключених

в установленому законодавством порядку до ГРМ, разом із заявою про укладання договору розподілу природного газу (формування заяви-приєднання до умов договору розподілу природного газу) подають оператору ГРМ передбачені Кодексом ГРМ документи.

Тобто, якщо нові власники об'єктів, підключених до ГРМ, не повідомлять про зміну до персоніфікованих даних споживача та не укладуть договір розподілу газу, то це може свідчити лише про несанкціоноване використання природного газу споживачем за відсутності договору розподілу природного газу. Однак, недотримання новим споживачем вимог пункту 6 глави 3 розділу VI Кодексу ГРМ не свідчить про те, що акти чи рішення, складені відносно попереднього споживача, вважаються чинними та можуть застосовуватися до нового.

Зазначене підтверджується положеннями пункту 10 глави 3 розділу VI Кодексу ГРМ, зміст котрих зводиться до того, що у разі звільнення займаного об'єкта або приміщення (остаточного припинення користування природним газом) споживач зобов'язаний повідомити про це оператора ГРМ не пізніше ніж за 20 робочих днів до дня звільнення об'єкта або приміщення (остаточного припинення користування природним газом) та остаточно розрахуватись з ним за договором розподілу природного газу до вказаного споживачем дня звільнення об'єкта або приміщення (остаточного припинення користування природним газом) включно.

У разі неповідомлення або несвоєчасного повідомлення споживачем оператора ГРМ про звільнення об'єкта або приміщення (остаточне припинення користування природним газом) споживач зобов'язаний здійснювати оплату послуг за договором розподілу природного газу, як впливає з умов договору.

Договір розподілу природного газу з новим споживачем укладається після припинення договору розподілу природного газу із споживачем, який звільняє об'єкт або приміщення.

З огляду на відсутність на момент перевірки укладеного між позивачем та оператором ГРМ договору розподілу природного газу, а також враховуючи те, що акт про порушення та рішення було складено щодо фізичної особи, яка не є стороною у справі, суд касаційної інстанції не вбачає підстав для зміни чи скасування оскаржуваних судових рішень.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 24.05.2022 у справі № 914/2920/20 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104603044>.

10. Щодо початку перебігу позовної давності для стягнення акціонером-спадкоємцем дивідендів та поважних причин пропуску строку позовної давності

Право вимагати виплату нарахованих дивідендів, які належали спадкодавцю, переходить до спадкоємця акцій станом на дату відкриття спадщини.

Той факт, що на дату відкриття спадщини та/або на дату зарахування акцій на рахунок у цінних паперах спадкоємця акцій спливла позовна давність, не свідчить про припинення зобов'язання товариства.

Порушення акціонерним товариством обов'язку щодо персонального повідомлення акціонера про загальні збори, на яких вирішувалося питання щодо виплати дивідендів, є поважною причиною пропуску строку позовної давності

КГС ВС розглянув справу за позовом ОСОБА_1 (надалі – позивач) до Публічного акціонерного товариства "Укрнафта" (надалі – відповідач) про стягнення дивідендів.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_2 з 14.11.2002 був акціонером відповідача з кількістю акцій 63 штуки.

Згідно з рішеннями загальних зборів акціонерів відповідача виплаті акціонеру ОСОБА_2 підлягали дивіденди за 2007 рік, 2010 – 2014 роки, які ОСОБА_2 так і не отримала.

Після смерті ОСОБА_2, приватний нотаріус 13.12.2019 видав ОСОБА_1 свідоцтво про право на спадщину за заповітом.

26.12.2019 акції, належні ОСОБА_1 в порядку спадкування за заповітом, були зараховані на її рахунок у цінних паперах.

26.12.2019 ОСОБА_1 звернулася до відповідача із заявою, в якій просила захистити її права та здійснити необхідні дії по виплаті їй дивідендів.

Відповідач листом від 31.01.2020 повідомив, що виплата дивідендів спадкоємцям власників акцій товариства буде здійснена після виплати дивідендів акціонерам товариства. Також зазначив, що ОСОБА_2 були виплачені дивіденди за 2006, за 2008 та 2009 роки.

У зв'язку з відмовою відповідача у виплаті дивідендів за 2007 рік, 2010 – 2014 роки позивачка звернулася з зазначеним вище позовом до суду.

Відповідач заявив про застосування позовної давності, тоді як позивачка подала заяву про визнання поважними причин її пропуску.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

При розгляді справи в касаційному провадженні перед КГС ВС було поставлено на вирішення питання: з якого моменту починає перебіг позовна давність із порушеного права на отримання дивідендів у випадку спадкування акцій, і чи є вона пропущеною.

Суди попередніх інстанцій встановили, що скаржниця набула права власності на акції відповідача в результаті спадкування.

Відповідно до частини першої статті 1216 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті (частина перша статті 1218 ЦК України).

До особи, яка набула право на цінний папір, одночасно переходять у сукупності всі права, які ним посвідчуються (частина перша статті 197 ЦК України).

Тобто до позивачки перейшли корпоративні права, що впливають з успадкованих нею акцій відповідача, в тому числі на отримання дивідендів товариства відповідно до пункту 1 частини першої статті 116 ЦК України

та пункту 2 частини першої статті 25 Закону "Про акціонерні товариства". При цьому спадкоємиця у разі невиплати їй відповідних дивідендів або наявності невиконаного акціонерним товариством зобов'язання щодо сплати дивідендів за акціями має право звернутись до суду з вимогою про виконання такого зобов'язання (пункт 5 частини другої статті 16 цього Закону). У такому разі скаржниця обмежена позовною давністю відповідно до статті 256, частини п'ятої статті 261 ЦК України.

Відповідно до частини п'ятої статті 1268 ЦК України (в редакції, чинній на момент смерті спадкодавця) незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини.

Відповідно до частин першої, другої статті 1220 та частини першої статті 1221 ЦК України спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини є день смерті або день, з якого вона оголошується померлою (частина третя статті 46 цього Кодексу). Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця.

До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті (частина перша статті 1217 ЦК України).

Тобто до позивачки перейшло право вимагати виплату нарахованих дивідендів, які належали спадкодавцю ОСОБА_2 станом на дату відкриття спадщини (31.03.2016).

Те, що на цю дату (31.03.2016) та / або на дату зарахування акцій на рахунок у цінних паперах позивачки (26.12.2019) спливла позовна давність, не свідчить про припинення зобов'язання товариства.

Водночас до позивачки перейшло й право просити суд визнати поважними причини пропуску позовної давності, якщо такі існували за життя спадкодавця.

Також позивачка має право посилатися на поважність причин пропуску позовної давності за період часу, який минув після смерті спадкодавця і до дати звернення з позовом до суду.

Відповідно до частини четвертої статті 267 ЦК України вплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові.

У частині п'ятій статті 267 ЦК України передбачено, що якщо суд визнає поважними причини пропуску позовної давності, порушене право підлягає захисту.

Усталеною позицією ВС є те, що порушення акціонерним товариством обов'язку щодо персонального повідомлення акціонера про загальні збори, на яких вирішувалося питання щодо виплати дивідендів, є поважною причиною пропуску строку позовної давності.

Суд першої інстанції встановив, що позивачці про належність їй акцій стало відомо у 2019 році зі вступом у спадщину після її батька.

Суди також встановили, що належні позивачці в порядку спадкування за заповітом акції були зараховані на її рахунок у цінних паперах 26.12.2019.

При цьому зі свідоцтва про право на спадщину вбачається, що позивачці на момент прийняття спадщини було відомо про спадкування цінних паперів (63 простих іменних акції відповідача) та про існування у неї права на отримання

дивідендів без визначення конкретної суми, на яку вона може розраховувати. Зазначене свідоцтво не містило інформації про розмір заборгованості з виплати дивідендів.

Як встановили суди попередніх інстанцій, 25.12.2019 позивачка листом звернулася до відповідача про виплату належних їй дивідендів за 2006-2014 роки (без вказання точної суми таких дивідендів, однак із визначенням суми сплачених на такі дивіденди податків за 2011-2014 роки, на підставі яких позивачка здійснила приблизний розрахунок невиплачених дивідендів за вказаний період). З листа відповідача від 31.01.2020, вбачається, що частина таких дивідендів (за 2006, 2008, 2009 роки) була виплачена її батьку. Після цього ОСОБА_1 звернулася до суду про стягнення з відповідача дивідендів за успадкованими нею акціями за 2007, 2010 – 2014 роки, тобто такі, що не були виплачені спадкодавцю відповідно до листа відповідача.

Зазначене дає підстави вважати, що до вступу у спадщину та отримання цього листа позивачка не знала і не могла знати про наявність у неї права на отримання дивідендів за 2007, 2010 – 2014 роки за акціями відповідача (таких висновків дійшов суд першої інстанції).

Таким чином, КГС ВС відхилив доводи відповідача про те, що власник майна як добрий господар, який є зваженим, передбачливим і розсудливим, має знати та дбати про свою власність та зобов'язаний нести витрати на її утримання і відповідачка могла раніше довідатися про належні їй дивіденди.

У зв'язку з цим КГС ВС вважає помилковими висновки суду апеляційної інстанції про те, що відповідно до статей 253, 254 ЦК України, позовна давність з виплати дивідендів на дату звернення позивачки з позовом до відповідача спливла, а причини пропуску не є поважними.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.05.2022 у справі № 910/7126/20 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104582194>.

11. Щодо компетенції наглядової ради товариства стосовно ухвалення рішення про припинення повноважень члена дирекції та розірвання з ним трудового договору

До виключної компетенції наглядової ради товариства належить ухвалення рішення про припинення повноважень члена дирекції та розірвання з ним трудового договору в будь-який час, на свій розсуд, з будь-яких підстав. При цьому під час реалізації вказаної процедури має бути дотримано відповідні вимоги законодавства й положення установчих документів юридичної особи, які регламентують цю процедуру

КГС ВС розглянув справу за позовом ОСОБА_1 до Акціонерного товариства "Харківобленерго" (далі – відповідач), за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог – ОСОБА_2, про визнання незаконним рішення Наглядової ради

відповідача, скасування наказу про припинення трудового договору з директором з правових питань ОСОБА_1, поновлення ОСОБА_1 на посаді директора з правових питань та стягнення заробітку за час вимушеного прогулу.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

.Відповідно до протоколу засідання Наглядової ради АТ "Харківобленерго" від 15.05.2020 ОСОБА_1 обрано членом дирекції АТ "Харківобленерго".

Згідно з наказом АТ "Харківобленерго" №283к від 15.05.2020 ОСОБА_1 переведено на посаду директора з правових питань.

15.05.2020 між ОСОБА_1 та АТ "Харківобленерго" також було укладено контракт щодо обрання ОСОБА_1 членом дирекції на підставі рішення наглядової ради.

У подальшому, рішенням Наглядової ради АТ "Харківобленерго", оформленим протоколом від 14.09.2020, зокрема, припинено повноваження члена дирекції АТ "Харківобленерго" ОСОБА_1. та розірвано укладений з ним контракт від 15.05.2020.

На виконання вищезазначеного рішення Наглядової ради, 15.09.2020 видано наказ про припинення трудового договору з ОСОБА_1 у зв'язку з припиненням повноважень посадової особи на підставі пункту 5 частини першої статті 41 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України).

Позовні вимоги обґрунтовані, зокрема тим, що комітетом наглядової ради з винагород та призначень було надано рекомендації щодо припинення повноважень ОСОБА_1, в той час як положенням про відповідний комітет передбачено лише можливість відсторонення від посади. Крім того, зазначений комітет також не включає незалежних членів наглядової ради.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Як встановлено судами попередніх інстанцій, ОСОБА_1 з 18.05.2020 по 15.09.2020 була членом дирекції відповідача та обіймала посаду директора з правових питань. Склад наглядової ради Акціонерного товариства був обраний рішенням загальних зборів товариства, оформлених протоколом від 19.04.2017.

Зі змісту пункту 7.4 контракту, укладеного між ОСОБА_1 та відповідачем від 15.05.2020 вбачається, що повноваження члена дирекції можуть бути припинені, а контракт розірваний у будь-який до закінчення строку його дії за рішенням наглядової ради.

У відповідності до статті 56 Закону України "Про акціонерні товариства" у публічному акціонерному товаристві та акціонерному товаристві, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток, паїв) належить державі, а також акціонерному товаристві, 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) якого знаходяться у статутних капіталах господарських товариств, частка держави в яких становить 100 відсотків, обов'язково утворюються комітет з питань аудиту, комітет з питань визначення винагороди посадовим особам товариства (далі - комітет з винагород) і комітет з питань призначень. При цьому комітет з винагород та комітет з питань призначень можуть бути об'єднані. Комітет з питань аудиту, комітет з винагород і комітет з питань призначень очолюють члени наглядової ради товариства, які є незалежними директорами. Більшість членів зазначених комітетів повинні становити незалежні директори. Наглядова рада публічного акціонерного товариства

приймає рішення з питань попередньо підготовлених комітетом виключно на підставі та в межах пропозицій такого комітету, оформлених відповідним проектом рішення наглядової ради. Мотивоване рішення наглядової ради про відхилення пропозиції комітету надається наглядовою радою комітету для повторної підготовки комітетом пропозиції. У разі відсутності пропозицій від комітету наглядова рада не має права приймати рішення з питань, що готуються комітетами для розгляду наглядовою радою.

КГС ВС вважає обґрунтованими висновки суду апеляційної інстанції про те, що питання щодо повноважності членів комітету з питань винагород та призначень наглядової ради належить до виключної компетенції загальних зборів та вирішується лише учасниками та акціонерами товариства, водночас позивачем не доведено належними та допустимими доказами факту визнання вказаного виконавчого органу товариства неправомочним.

Відповідно до пункту 1.2. Положення "Про комітет Наглядової ради Акціонерного товариства "Харківобленерго" з питань винагород та призначень", комітет Наглядової ради Акціонерного товариства "Харківобленерго" з питань визначення винагороди посадовим особам товариства та призначень створюється за рішенням наглядової ради товариства і є консультативно-дорадчим органом, що забезпечує ефективне виконання наглядовою радою своїх функцій. Комітет не є органом управління Акціонерного Товариства.

Відповідно до протоколу засідання комітету Наглядової ради АТ "Харківобленерго" з питань визначення винагороди посадовим особам Акціонерного товариства та призначень від 11.09.2020 пропозиції щодо кандидатур щодо змін у складі дирекції Акціонерного товариства були надані в.о. генерального директора .

Зважаючи на те, що комітет не є органом управління товариства, а є лише консультативно-дорадчим органом наглядової ради, саме наглядова рада Акціонерного товариства є належним отримувачем подання про припинення повноваження члена дирекції.

Отже, адресування подання в.о. генерального директора Акціонерного товариства "Харківобленерго" про припинення повноваження члена дирекції ОСОБА_1 до комітету з питань винагород та призначень наглядової ради є належним виконанням обов'язку надсилання подання генерального директора наглядовій раді.

Поряд з цим, за змістом частини першої статті 160 ЦК України наглядова рада акціонерного товариства у разі її створення здійснює контроль за діяльністю його виконавчого органу та захист прав акціонерів товариства. Статутом акціонерного товариства і законом встановлюється виключна компетенція наглядової ради. Питання, віднесені статутом до виключної компетенції наглядової ради, не можуть бути передані нею для вирішення виконавчому органу товариства (частина друга цієї статті).

Згідно з положеннями пункту 8 частини другої статті 52 Закону України "Про акціонерні товариства", до виключної компетенції наглядової ради належить обрання та припинення повноважень голови і членів виконавчого органу.

Відповідно до підпункту 12 пункту 17.3 статуту відповідача до виключної компетенції наглядової ради належить обрання та припинення повноважень генерального директора, обрання членів дирекції (директорів) за поданням генерального директора та припинення їх повноважень. Наглядова рада має право у будь-який момент прийняти рішення про припинення повноважень генерального директора та/або директора та розірвання з ним трудових відносин, а також трудового контракту, або рішення про відсторонення генерального директора та/або директора. Таке рішення наглядова рада має право прийняти незалежно від строку перебування обраної особи на посаді генерального директора та/або директора (пункт 18.6 статуту відповідача).

Право наглядової ради акціонерного товариства у будь-який момент прийняти рішення про припинення повноважень члена виконавчого органу передбачено також частиною третьою статті 99 ЦК України, яка узгоджується з частиною другою статті 61 Закону України "Про акціонерні товариства".

Зміст положень частини третьої статті 99 ЦК України треба розуміти як право компетентного (уповноваженого) органу товариства усунути члена виконавчого органу від виконання обов'язків, які він йому визначив, у будь-який час, на свій розсуд, з будь-яких підстав, але за умови, якщо в установчих документах товариства не були зазначені підстави усунення.

Така форма захисту є специфічною дією носіїв корпоративних прав у відносинах з особою, якій вони довірили здійснювати управління товариством, і не може розглядатися в площині трудового права, зокрема в аспекті статті 46 КЗпП України.

Враховуючи наведене, припинення повноважень члена виконавчого органу чи його тимчасове відсторонення від виконання повноважень відповідно до частини третьої статті 99 ЦК України, статті 61 Закону України "Про акціонерні товариства" є діями уповноваженого органу відповідного товариства, необхідними для оперативного реагування на певні діяння члена виконавчого органу й унеможливлення здійснення ним повноважень з управління товариством.

Отже, зазначеними нормами законодавства та положеннями статуту відповідача передбачено виключну компетенцію наглядової ради товариства приймати рішення про припинення повноважень члена дирекції та розірвання з ним трудового договору у будь-який час, на свій розсуд, з будь-яких підстав. При цьому, при реалізації вказаної процедури має бути дотримано відповідні вимоги законодавства та положення установчих документів юридичної особи, які регламентують цю процедуру.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що відповідачем було вчинено усі дії та дотримано порядок припинення повноважень члена виконавчого органу, який встановлено положеннями статуту відповідача (підпункт 12 пункту 17.3, пункт 18.6), оскільки подання в.о. генерального директора Акціонерного товариства "Харківобленерго" про припинення повноважень члена виконавчого органу ОСОБА_1 було надіслано наглядовій раді відповідача, а наглядовою радою розглянуто вказане подання та прийнято рішення про припинення повноважень члена дирекції.

Водночас, попередній розгляд комітетом наглядової ради відповідача з питань визначення винагороди посадовим особам Товариства та призначень (протокол від 11.09.2020) подання наглядовій раді та надання пропозицій щодо припинення повноважень членів дирекції відповідача, зокрема ОСОБА_1, хоч і прямо не передбачений Законом України "Про акціонерні товариства", статутом відповідача чи Положенням про комітет з питань визначення винагороди посадовим особам Акціонерного товариства та призначень, проте будь-яка заборона такого розгляду у наведених нормативних документах відсутня.

З огляду на викладене вище, КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про недоведення позивачем порушення визначеної нормами законодавства та положеннями статуту відповідача процедури припинення повноважень позивача.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.05.2022 у справі № 922/2339/21 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104443003>.

12. Щодо підстав для стягнення шкоди, заподіяної лісу внаслідок вирубки не відведених у рубку дерев

Нанесення клейма біля шийки кореня дерева здійснюється до початку фактичного проведення рубки та передує фактичному проведенню рубки раніше обстежених дерев, а тому це клеймо має залишатися і після проведення вибіркової санітарної рубки дерев.

Проведена за наявності лісорубного квитка вибіркова санітарна рубка дерев без ознак клеймування біля шийки кореня на всій площі вибіркової санітарної рубки свідчить про порушення нормативно закріплених вимог для такої рубки та є підставою для стягнення шкоди, заподіяної лісу внаслідок вирубки не відведених у рубку дерев

КГС ВС розглянув справу за позовом прокурора до Державного підприємства "Куп'янське лісове господарство" (далі – відповідач) про стягнення шкоди, заподіяної державі внаслідок порушення вимог законодавства про охорону навколишнього середовища.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Під час позапланової перевірки дотримання відповідачем природоохоронного законодавства Державною екологічною інспекцією виявлено факт незаконної рубки дерев без ознак клеймування на шийці пенька, на всій площі вибіркової санітарної рубки, за результатом чого складено акт перевірки та проведено розрахунок заподіяної шкоди, яку відповідач не оплатив.

Позовні вимоги мотивовані заподіянням відповідачем внаслідок порушення ним природоохоронного законодавства, а саме: незаконної рубки дерев без ознак клеймування в шийці пенька на всій площі вибіркової санітарної рубки та відсутність на комлевих сортиментах які знаходяться на вибірковій санітарній рубці діаметром більше 24 см, на висоті 1,3 м нумерації дерев, визначення

категорій, клеймування, шкоди державі, яка відповідачем несплачена після направлення йому претензії про відшкодування завданої шкоди.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Порушення вимог щодо ведення лісового господарства, встановлених у сфері охорони, захисту та використання лісів, є підставою для покладення на постійного лісокористувача цивільно-правової відповідальності. При цьому неважливо, хто конкретно здійснював незаконне вирубування дерев на ділянках лісу, наданих у постійне користування, оскільки визначальним є факт порушення лісокористувачем встановлених правил лісокористування, що спричинило завдання державі збитків внаслідок незаконної рубки дерев третіми особами на підконтрольній лісокористувачу ділянці лісу.

Таким чином, обов'язок щодо забезпечення охорони лісових насаджень покладено саме на постійних лісокористувачів, які відповідають за невиконання або неналежне виконання таких обов'язків, в тому числі, у разі незабезпечення охорони та захисту лісів від незаконних рубок дерев.

Згідно із статтею 65 ЛК України використання лісових ресурсів може здійснюватися в порядку загального і спеціального використання.

За частиною першою статті 69 ЛК України спеціальне використання лісових ресурсів на виділеній лісовій ділянці проводиться за спеціальним дозволом – лісорубним квитком або лісовим квитком, що видається безоплатно.

У справі, що переглядається, відповідачу був виданий лісорубний квиток для проведення вибіркової санітарної рубки дерев у Борівському лісництві.

Системний аналіз положень статті 84 ЛК України, пункту 4, 19 Правил поліпшення якісного складу лісу, затверджених постановою КМУ від 12.05.2007 № 724 (далі – Правила поліпшення якісного складу лісу), пунктів 4, 12, 13, 26 Санітарних правил в лісах України, затверджених постановою КМУ від 27.07.1995 № 555 (в редакції постанови КМУ від 26.10.2016 № 756) (далі – Санітарні правила в лісах України), пунктів 4.1, 4.2, 4.16 Методичних вказівок з відведення і таксації лісосік, видачі лісорубних квитків та огляду місць заготівлі деревини в лісах Державного агентства лісових ресурсів України, затверджених наказом Державного агентства лісових ресурсів України від 21.03.2013 № 9 (далі – Методичні вказівки) свідчить, що вибіркова санітарна рубка лісу є одним із заходів поліпшення санітарного стану лісу, які призначаються на основі матеріалів лісовпорядкування, лісопатологічних обстежень й повідомлень про появу ознак погіршення санітарного стану лісових насаджень та проводяться власниками (постійними лісокористувачами) лісів на підставі виданого їм спеціального дозволу – лісорубного квитка шляхом вилучення з насаджень сухостійних, відмираючих, дуже ослаблених через пошкодження (внаслідок пожеж, шкідників, хвороби лісу, аварій, стихійного лиха) окремих попередньо відібраних (визначених) шляхом нумерування (вимітки) з проведенням клеймування біля шийки кореня і позначення категорії технічної придатності на висоті 1,3 м дерев або їх груп.

Отже, проведення вибіркової санітарної рубки лісу передбачає дотримання нормативно закріплених вимог для здійснення цих заходів поліпшення санітарного

стану лісу – процедури, яка на практиці включає такий етап як: 1) проведення лісопатологічного обстеження лісових насаджень зі складанням за результатами відповідного акту лісопатологічного обстеження; 2) повідомлення про появу ознак погіршення санітарного стану лісових насаджень; 3) складання переліку заходів з поліпшення санітарного стану лісів; 4) нумерування (вимітку) дерев (їх груп) з проведенням клеймування біля шийки кореня і позначення категорії технічної придатності на висоті 1,3 м; 5) видачу лісорубного квитка на проведення вибіркової санітарної рубки лісу; 6) вибірккову санітарну рубку лісу.

Тож для здійснення вибіркової санітарної рубки лісу визначення дерев (їх груп), що підлягають вилученню з насаджень здійснюється шляхом їх попереднього нумерування (вимітки) з проведенням клеймування біля шийки кореня і позначення категорії технічної придатності на висоті 1,3 м дерев.

Тобто нанесення клейма біля шийки кореня дерева здійснюється до початку фактичного проведення рубки і передує фактичному проведенню рубки раніше обстежених дерев. Відповідно це клеймо має залишатися і після проведення вибіркової санітарної рубки дерев.

Ураховуючи наведене, дерева, які підлягають вибірковій санітарній рубці за своїми ознаками мають зовнішні відмінні характеристики, які вирізняють їх серед усього лісового масиву та є ідентифікатором належної рубки.

Відсутність клеймування дерев біля шийки кореня навіть за наявності лісорубного квитка на проведення вибіркової санітарної рубки лісу свідчить про порушення нормативно закріплених вимог для такої рубки та вирубки не відведених у рубку дерев.

Державною екологічною інспекцією було виявлено факт вирубки дерев без ознак клеймування в шийці пенька на всій площі вибіркової санітарної рубки, за результатом чого складено акт перевірки. Судами встановлено, що рішенням Харківського окружного адміністративного суду відмовлено у задоволенні позову відповідача у цій справі про визнання дій Державної екологічної інспекції протиправними, визнання незаконним та скасування акту перевірки.

Недотримання відповідачем нормативно визначених правил проведення вибіркової санітарної рубки лісу є протиправною формою поведінки в результаті якої була проведена рубка дерев у лісовому масиві (кварталі та виділі) лісництва, які не обліковані матеріалами відведення насаджень та на рубку яких не видавались лісорубні квитки (без їх фактичного відводу).

Наслідком протиправної поведінки відповідача є шкода, заподіяна лісу в результаті проведення вирубки дерев не призначених у рубку. Така шкода перебуває у безпосередньому причинному зв'язку з протиправною поведінкою відповідача, адже її заподіяння зумовлено невиконанням ним однієї з обов'язкових умов проведення вибіркової санітарної рубки лісу попереднього визначення дерев, які підлягають вирубці шляхом проведенням їх клеймування біля шийки кореня.

Вина відповідача у здійсненні рубки дерев без дотримання правил проведення вибіркової санітарної рубки лісу презюмується та ним не спростована, адже відповідно до пунктів 1, 2 частини другої статті 19, пункту 5 частини першої статті 64

ЛК України він як постійний користувач лісу не виконав свого обов'язку щодо здійснення охорони лісу від незаконних рубок та дотримання правил і норм використання лісових ресурсів (в цьому разі правил проведення вибіркової санітарної рубки лісу).

Отже, відповідач як постійний користувач несе цивільно-правову відповідальність за порушення лісового законодавства, що мало наслідком вирубку невідведених у вибірку санітарну рубку дерев.

Ураховуючи наведене, КГС ВС погодився з висновками місцевого господарського суду щодо наявності в діях відповідача складу цивільного правопорушення, необхідного для стягнення шкоди та дотримується позиції, що суд першої інстанції правомірно визнав вимоги прокурора щодо стягнення з відповідача шкоди, заподіяної державі внаслідок порушення вимог законодавства про охорону навколишнього середовища об'єктами та такими, що підлягають задоволенню.

Детальніше з текстом постанови судової палати КГС ВС від 26.05.2022 у справі № 922/2317/21 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104603023>.

13. Щодо джерел отримання відомостей для розрахунку маси наднормативного викиду забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Звіт з інвентаризації викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та довідка про час роботи стаціонарних джерел викидів є джерелами отримання необхідної інформації для розрахунку маси наднормативного викиду, здійсненого без відповідного дозволу, і розміру завданих таким викидом збитків згідно з пунктами 3.6, 3.11, 4.1 Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, затвердженої наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 10.12.2008 № 639 (далі – Методика № 639), що виключає необхідність проведення лабораторних вимірювань та розрахунку збитків відповідно до пункту 3.7 цієї Методики

КГС ВС розглянув справу за позовом прокурора (далі – позивач) до Товариства з обмеженою відповідальністю "Слобожанський кабельний завод" (далі – відповідач) про стягнення на користь держави збитків, заподіяних державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Відповідач отримав 26.12.2019 дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

За результатами проведеної позивачем перевірки складено акт від 13.07.2020, за змістом якого, зокрема у період з дати введення в експлуатацію стаціонарних джерел викидів викиди від джерел відповідача здійснювалися в наднормативному режимі (за відсутності дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря).

Позивач склав протокол про адміністративне правопорушення та постанову про накладення адміністративного стягнення на директора відповідача за невиконання припису щодо взяття на державний облік об'єкта, який справляє або може справити шкідливий вплив на здоров'я людей та стан атмосферного повітря. На виконання зазначеної постанови відповідач сплатив штраф.

У подальшому, позивач видав відповідачу припис про надання інформації щодо фактично відпрацьованого часу організованих стаціонарних джерел викидів в наднормативному режимі в період з дати введення в експлуатацію стаціонарних джерел викидів.

Відповідач надав позивачу довідку про час роботи джерел викидів.

Позивач здійснив розрахунок збитків та направив відповідачу претензію з вимогою відшкодувати заподіяні державі збитки у вказаному розмірі.

Відповідач отримав зазначену претензію, але у добровільному порядку збитки не відшкодував.

Відмовляючи в задоволенні позовних вимог, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли висновку про недоведеність розміру заподіяних збитків, який ґрунтується на тому, що при здійсненні розрахунку розміру збитків позивач некоректно використав формули з пунктів 3.2, 3.3 Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, затвердженої наказом Міністерства захисту довкілля України від 28.04.2020 №277 (далі – Методика № 277).

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря передбачена статтею 33 Закону України "Про охорону атмосферного повітря". Зокрема, відповідальність згідно із законом несуть особи, винні у викидах забруднюючих речовин в атмосферне повітря без дозволу спеціально уповноважених на те органів виконавчої влади відповідно до закону.

Суди першої та апеляційної інстанцій встановили обставини здійснення відповідачем викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами викидів у період з дати введення в експлуатацію таких джерел (з урахуванням терміну позовної давності), що є порушенням наведених приписів Закону України "Про охорону атмосферного повітря".

Суди дійшли обґрунтованого висновку про наявність з боку відповідача протиправної поведінки як необхідної умови для застосування до нього встановленої законодавством відповідальності у вигляді відшкодування шкоди, завданої навколишньому природному середовищу. При цьому відповідач не довів відсутності своєї вини у заподіянні шкоди наднормативними викидами забруднюючих речовин в атмосфері в зазначений період.

Водночас суди першої та апеляційної інстанцій дійшли протилежних висновків щодо доведеності чи недоведеності розміру завданих відповідачем державі збитків. Стосовно таких висновків судів попередніх інстанцій КГС ВС зазначив таке.

Порядок визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне

повітря стаціонарними джерелами суб'єктів господарювання на час здійснення відповідачем спірного порушення був встановлений Методикою № 639.

З аналізу положень Методики № 639 вбачається, що розрахунок маси наднормативного викиду забруднюючої речовини в атмосферне повітря, заповідяного без відповідного дозволу, може проводитися як за результатами інструментально-лабораторних вимірювань, так і за характеристиками джерела викиду, зафіксованими у відповідній документації суб'єкта господарювання, тощо.

Отже, звіт з інвентаризації викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря на майданчику відповідача та надана ним довідка про час роботи стаціонарних джерел викидів є джерелами отримання необхідної інформації для розрахунку маси наднормативного викиду, здійсненого без відповідного дозволу, та розміру завданих таким викидом збитків згідно з пунктами 3.6, 3.11, 4.1 Методики № 639, що виключає необхідність проведення лабораторних вимірювань та розрахунку збитків згідно з пунктом 3.7 цієї Методики.

За висновком апеляційного суду, позивач некоректно використав показники Рві (середнє арифметичне значення результатів вимірювань масової концентрації і-тої забруднюючої речовини трьох послідовно відібраних об'єднаних проб, мг/м³) і qmі (середнє арифметичне значення результатів вимірювань масової витрати і-тої забруднюючої речовини трьох послідовно відібраних об'єднаних проб, г/с), оскільки не здійснював їх вимірювання шляхом інструментально-лабораторних методів, а фактично використав відомості, які містяться у Звіті по інвентаризації викидів забруднюючих речовин на виробничому майданчику відповідача. При цьому апеляційний господарський суд підкреслив, що зазначений звіт не є документом, який в розумінні пункту 2.3 Методики №277 складений за результатами здійснених суб'єктом господарювання вимірювань при здійсненні виробничого контролю за дотриманням встановлених нормативів викидів забруднюючих речовин.

КГС ВС вважає наведені висновки суду апеляційної інстанції безпідставними, оскільки як пункт 2.3 Методики №277 (чинної на момент проведення позивачем відповідної перевірки), так і пункт 2.3 Методики №639 (чинної на момент вчинення спірного порушення) регулюють визначення наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря саме інструментально-лабораторними методами контролю. Тоді як відповідно до пункту 3.6 Методики №639 такі вимірювання не є єдиним можливим джерелом отримання відомостей для розрахунку маси наднормативного викиду, який здійснюється без відповідного дозволу. Відповідні відомості можуть бути отримані також з документації суб'єкта господарювання (звіт по інвентаризації викидів забруднюючих речовин тощо).

У зв'язку з наведеним КГС ВС відхилив доводи відповідача про те, що при визначенні викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря повинні використовуватися тільки результати вимірювань, зроблені Держекоінспекцією та її територіальними органами, уповноваженими на проведення вимірювань.

Також безпідставним є висновок апеляційного господарського суду про помилкове застосування при розрахунку маси наднормативного викиду значення затвердженого нормативного викиду і-тої забруднюючої речовини як такого,

що дорівнює 0, адже з огляду на факт відсутності у відповідача в спірний період часу дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря він не мав права здійснювати такі викиди в жодному обсязі.

Разом з тим КГС ВС врахував, що виходячи з хибних висновків про некоректність розрахунку збитків через непроведення лабораторних – вимірювань, апеляційний господарський суд не встановив обставини щодо невідповідності здійсненого позивачем розрахунку збитків відомостям щодо характеристик джерел викиду, зазначеним у відповідній документації відповідача, зокрема звіті по інвентаризації викидів забруднюючих речовин на майданчику відповідача.

Натомість суд першої інстанції обґрунтовано виходив з того, що позивач здійснив розрахунок розміру збитків за наднормативні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря на підставі документальної перевірки відповідача розрахунковим методом та, визнавши такий розрахунок правомірним, задовольнив позовні вимоги про стягнення заподіяних державі збитків.

КГС ВС вбачає, що посилання суду першої інстанції на положення Методики №277 не призвело до ухвалення неправильного по суті рішення, зважаючи на те, що застосовані позивачем формули розрахунку є аналогічними до формул, передбачених пунктами 3.2, 4.1 Методики №639, які підлягали застосуванню до спірних правовідносин.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.05.2022 у справі № 922/3228/20 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104167305>.

14. Щодо можливості затвердження звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу банкрута без визначення джерел оплати послуг арбітражного керуючого

Невирішення питання оплати послуг арбітражного керуючого і відшкодування понесених ним витрат не є підставою для відмови в затвердженні звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу й закриття провадження у справі про банкрутство на підставі пункту 5 частини першої статті 90 КУзПБ

КГС ВС розглянув справу за заявою Державної податкової інспекції у м. Херсоні Головного управління ДПС у Херсонській області до Приватного підприємства "Золото Ланів" (надалі – ПП "Золото Ланів") про банкрутство.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

03.09.2015 ухвалою господарського суду порушено справу про банкрутство ПП "Золото Ланів" за заявою позивача, визнано безспірні грошові вимоги ініціюючого кредитора, введено процедуру розпорядження майном та призначено розпорядником майна арбітражного керуючого.

26.09.2018 ухвалою господарського суду повноваження арбітражного керуючого, як ліквідатора ПП "Золото Ланів" припинено.

Ухвалою суду від 26.09.2018 також затверджено звіт арбітражного керуючого про нарахування грошової винагороди та здійснення витрат ліквідатора в ліквідаційній

процедурі ПП "Золото Ланів" за період з 01.12.2015 по 24.07.2018. Відмовлено арбітражному керуючому у задоволенні вимоги про стягнення з позивача, грошової винагороди ліквідатора та фактичних витрат при здійсненні обов'язків ліквідатора. Повноваження арбітражного керуючого, як ліквідатора Приватного підприємства припинено.

28.11.2018 ухвалою Господарського суду призначено нового арбітражного керуючого ліквідатором боржника, зобов'язано попереднього арбітражного керуючого передати новому ліквідатору усі наявні документи та матеріали банкрута. Продовжено строк ліквідаційної процедури на шість місяців.

07.05.2021 ліквідатором ПП "Золото Ланів" арбітражним керуючим подано до господарського суду першої інстанції звіт та ліквідаційний баланс із клопотанням про їх затвердження та закриття провадження у справі про банкрутство.

19.05.2021 ухвалою господарського суду затверджено звіт нового ліквідатора арбітражного керуючого та ліквідаційний баланс ПП "Золото Ланів", юридичну особу банкрута – ПП "Золото Ланів" ліквідовано та виключено з ЄДРПОУ. Провадження у справі закрито.

Суд апеляційної інстанції, скасовуючи ухвалу суду першої інстанції дійшов висновку, що з огляду на затвердження ухвалою господарського суду від 26.09.2018 звіту попереднього арбітражного керуючого про нарахування грошової винагороди та здійснення витрат ліквідатора в ліквідаційній процедурі ПП "Золото Ланів", та враховуючи норми статті 43 Конституції України, відповідно до якої, право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом, та з урахуванням усталеної практики ВС щодо відсутності впливу на оплату послуг ліквідатора наявності чи відсутності майна боржника, то прийняття рішення про ліквідацію боржника та затвердження звіту ліквідатора не можливо без вирішення всіх процесуальних питань, у тому числі без визначення джерела оплати послуг попереднього арбітражного керуючого.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до положень пункту 5 частини першої статті 90 Кодексу України з процедур банкрутства (надалі – КУзПБ) суд закриває провадження у справі про банкрутство, якщо затверджено звіт ліквідатора в порядку, передбаченому цим Кодексом.

За змістом статей 61, 62, 63, 64 КУзПБ ліквідатор з дня свого призначення, зокрема, проводить інвентаризацію та визначає початкову вартість майна банкрута, формує ліквідаційну масу з усіх видів майнових активів (майно та майнові права) банкрута, які належать йому на праві власності або повного господарського відання на дату відкриття ліквідаційної процедури та виявлених в ході ліквідаційної процедури, за рахунок коштів, одержаних від продажу якого (майна та майнових активів боржника), здійснюється задоволення вимог кредиторів.

Якщо за результатами ліквідаційної процедури після задоволення вимог кредиторів не залишилося майна, господарський суд виносить ухвалу про ліквідацію юридичної особи – банкрута. Копія цієї ухвали надсилається державному реєстратору

для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи - банкрута, а також власнику майна (частина друга статті 65 КУзПБ).

Частиною третьою статті 65 КУзПБ передбачено, що якщо ліквідатор не виявив майнових активів, що підлягають включенню до складу ліквідаційної маси, він зобов'язаний подати господарському суду ліквідаційний баланс, який засвідчує відсутність у банкрута майна.

Звіт ліквідатора та ліквідаційний баланс є підсумковими документами, які підтверджують належне проведення ліквідатором всіх необхідних заходів ліквідаційної процедури, вчинення адекватних дій щодо виявлення кредиторів та активів боржника, за результатами розгляду яких суд приймає ухвалу про ліквідацію боржника та закриття провадження у справі.

Отже, КУзПБ передбачена певна сукупність дій, яку необхідно вчинити ліквідатору в ході ліквідаційної процедури та перелік додатків, які додаються до звіту ліквідатора і є предметом дослідження в судовому засіданні за підсумками ліквідаційної процедури, що проводиться за участю кредиторів (комітету кредиторів); подання звіту та ліквідаційного балансу здійснюється ліквідатором за наслідком всіх проведених ним дій в ході ліквідаційної процедури. Обов'язком ліквідатора є здійснення всієї повноти заходів спрямованих на виявлення активів боржника, при цьому ні у кого не повинен виникати обґрунтований сумнів, щодо їх належного здійснення.

Звіт та ліквідаційний баланс не може бути затверджений господарським судом у відсутності доказів аналізу ліквідатором первісної бухгалтерської документації боржника, а також, у відсутності аналізу судом дій ліквідатора щодо виявлення майна банкрута що підлягає включенню до ліквідаційної маси, а також, його дій щодо пошуку нерухомого, рухомого майна банкрута і дебіторської заборгованості.

У цій справі, затверджуючи звіт ліквідатора та закриваючи провадження у справі, місцевий господарський суд дійшов висновку, що ліквідатором при здійсненні своїх повноважень вжито усі можливі заходи для встановлення обставин діяльності та причин неплатоспроможності боржника, вжито заходів для притягнення винних у доведенні до банкрутства осіб до субсидіарної відповідальності та розшуку активів для задоволення вимог кредиторів.

Водночас, норми КУзПБ не визначають обов'язком ліквідатора визначення джерел оплати праці арбітражного керуючого – свого попередника, як і не ставлять в залежність затвердження звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу банкрута, наслідком чого є закриття провадження у справі про банкрутство, із фактом виплати грошової винагороди арбітражного керуючого та витрат, понесених ним в ліквідаційній процедурі.

Відповідно до абзацу 3 частини шостої статті 30 КУзПБ звіт про нарахування та виплату грошової винагороди, здійснення та відшкодування витрат за підсумками процедур розпорядження майном, санації, ліквідації, реструктуризації заборгованості, погашення боргів подається арбітражним керуючим до господарського суду за п'ять днів до закінчення відповідної процедури, розглядається судом та затверджується ухвалою, що може бути оскаржена у встановленому порядку.

Отже, невирішення питання оплати послуг арбітражного керуючого та відшкодування понесених ним витрат не є підставою для відмови у затвердженні звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу та закриття провадження у справі про банкрутство на підставі пункту 5 частини першої статті 90 КУзПБ.

Ураховуючи викладене, КГС ВС дотримується позиції, що висновок суду апеляційної інстанції про те, що прийняття рішення про ліквідацію боржника та затвердження звіту ліквідатора не можливо без визначення джерела оплати послуг попереднього арбітражного керуючого є таким, що не ґрунтується на нормах КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 26.05.2022 у справі № 923/862/15 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104538644>.

15. Щодо ведення реєстру вимог кредиторів

Ведення реєстру вимог кредиторів належить до компетенції арбітражного керуючого (керуючого санацією, ліквідатора), який на підставі інформації, отриманої, зокрема, під час провадження у справі про банкрутство, вносить відповідні відомості до реєстру. Водночас відповідні дії арбітражного керуючого можуть бути оскаржені до господарського суду в порядку норм КУзПБ

КГС ВС розглянув справу за заявою Ковельського об'єднаного управління Пенсійного фонду України до Товариства з обмеженою відповідальністю "Ковельрембуд" про банкрутство.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У провадженні господарського суду Волинської області перебуває справа про банкрутство ТОВ "Ковельрембуд" на стадії ліквідаційної процедури.

До місцевого господарського суду звернувся ліквідатор банкрута із клопотанням про виключення з реєстру вимог кредиторів вимог ПАТ "Кредитпромбанк", що обґрунтоване ліквідацією юридичної особи ПАТ "Кредитпромбанк", яке є кредитором боржника, без визначених правонаступників, у зв'язку з чим у боржника відсутнє будь-яке зобов'язання перед банком.

Судами встановлено, що ухвалою місцевого господарського суду від 12.09.2016 визнано та включено до реєстру вимог кредиторів ТОВ "Ковельрембуд" кредиторські вимоги ПАТ "Кредитпромбанк". 01.10.2020 року до ЄДР внесено запис про припинення ПАТ "Кредитпромбанк" як юридичної особи, дані про юридичних осіб- правонаступників відсутні.

Відмовляючи у задоволенні зазначеного клопотання, суди першої та апеляційної інстанції обґрунтовували свої судові рішення тим, що у випадку настання певних обставин (погашення кредиторських вимог, відмова кредитора від заявлених вимог, тощо), відомості про кредитора не підлягають вилученню (усуненню)

з відповідного реєстру, а вноситься інформація про виключення з реєстру кредиторських вимог.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Ведення реєстру вимог кредиторів, згідно з положеннями частини першої статті 61 КУзПБ належить до компетенції ліквідатора, який відповідно до статті 65 КУзПБ, подає до суду дані про розміри погашених вимог кредиторів після завершення всіх розрахунків з кредиторами разом зі звітом та ліквідаційний баланс.

Пунктом 1 Вимог до форми та порядку ведення реєстру вимог кредиторів у справах про банкрутство (неплатоспроможність), затверджених наказом Міністерства юстиції України від 17.08.2020 № 2778/5 (далі – Вимоги) встановлено що ці Вимоги визначають порядок ведення реєстру вимог кредиторів у справах про банкрутство (неплатоспроможність) (далі – Реєстр) та вимоги до форми Реєстру, організаційні підходи при складанні, веденні та внесенні змін до Реєстру на всіх стадіях провадження справи про банкрутство (неплатоспроможність).

Отже, ведення та внесення змін до реєстру вимог кредиторів арбітражними керуючими (керуючими санації, ліквідаторами) здійснюється відповідно до положень КУзПБ з урахуванням положень, передбачених зазначеними Вимогами.

Аналіз пунктів 1 – 6 Вимог дає підстави для висновку про те, що реєстр вимог кредиторів – це єдина уніфікована система записів про кредиторів боржника та їхні вимоги, яка ведеться державною мовою, в електронному вигляді за встановленою формою, підтримання якої в актуальному стані покладено на арбітражного керуючого та боржника, та доступ до якої мають конкурсні та забезпечені кредитори, інвестори, а також поточні кредитори (з моменту ухвалення господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури або введення процедури погашення боргів боржника) згідно з Порядком функціонування автоматизованої системи "Банкрутство та неплатоспроможність", затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 18.02.2020 №594/5.

Пунктом 1 Розділу III "Ведення Реєстру" Вимог передбачено, що арбітражний керуючий починає ведення Реєстру за результатами попереднього засідання господарського суду у справі про банкрутство (неплатоспроможність).

Підставою для внесення відомостей до Реєстру є ухвала (постанова) господарського суду або інформація, отримана під час провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) (списання або прощення боргів, задоволення вимог кредиторів, зміна відомостей про кредитора тощо).

Відповідно до пункту 8 Розділу III "Ведення реєстру" Вимог, у разі погашення вимог кредитора іншим шляхом, ніж задоволення за рахунок реалізації майна, відомості щодо способу погашення та дати погашення такої вимоги вносяться в графу "Примітки".

Згідно з частиною четвертою та шостою статті 45, частини другої статті 47, частини першої статті 61 КУзПБ після розгляду грошових вимог конкурсних

кредиторів ведення такого реєстру та внесення до нього змін покладається на розпорядника майном (керуючого санацією, ліквідатора).

Законодавцем по-іншому врегульовано процедуру ведення реєстру та внесення до нього змін за КУзПБ у порівнянні із Законом про банкрутство.

Отже, ведення реєстру вимог кредиторів належить до компетенції ліквідатора, згідно з положеннями частини першої статті 61 КУзПБ та Вимог, який на підставі інформації отриманій, зокрема, під час провадження у справі про банкрутство, вносить відповідні відомості до реєстру.

Водночас, відповідні дії арбітражного керуючого, можуть бути оскаржені до господарського суду в порядку норм КУзПБ.

З огляду на встановлені обставини справи та наведені законодавчі положення, висновки судів попередніх інстанцій щодо наявності підстав для відмови у задоволенні заяви про виключення кредиторських вимог ПАТ є обґрунтованими та такими, що відповідають положенням КУзПБ та Вимогам.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 01.06.2022 у справі № 5004/407/12 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104710987>.

16. Щодо арешту майна боржника під час виконавчого провадження

Якщо на момент ухвалення постанови про опис та арешт майна (коштів) боржника майно, що підлягає арешту, перебувало у власності особи, яка не є стороною або учасником виконавчого провадження, на таке майно (кошти) не можуть бути накладений арешт і встановлені обмеження у його використанні.

Боржник у виконавчому провадженні має право на оскарження дій чи бездіяльності виконавця щодо опису й арешту майна, яке належить на праві власності третій особі.

Опис і арешт майна не обов'язково здійснюється за участю сторін виконавчого провадження. Нормативно-правові акти не встановлюють обов'язок виконавця заздалегідь повідомляти боржника про проведення виконавчих дій, зокрема з опису майна такого боржника.

Законом України "Про виконавче провадження" надано право виконавцю обирати, кому передавати на зберігання майно, на яке накладено арешт, – боржнику або іншій особі. Єдиний випадок передачі майна, на яке накладено арешт, боржнику на зберігання – це виконання рішення про забезпечення позову.

Також Законом України "Про виконавче провадження" надано можливість виконавцю накласти арешт як на все майно боржника під час відкриття виконавчого провадження, так і на окремі речі, що належать боржнику, не пізніше наступного робочого дня після виявлення такого майна.

Постанова виконавця про арешт майна боржника в межах суми звернення стягнення з урахуванням виконавчого збору, витрат виконавчого провадження, штрафів та основної винагороди приватного виконавця не повинна містити опису майна, на яке накладається арешт.

Виконавець вправі вибирати алгоритм своїх дій при здійсненні виконавчого провадження, а положення статті 56 Закону України “Про виконавче провадження” не містять обмежень щодо накладення арешту на майно розміром суми, що підлягає стягненню

КГС ВС розглянув справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Трансвагонкомплект» (далі також – ТОВ «Трансвагонкомплект», позивач) до Товариства з обмеженою відповідальністю «Авантаж Інспект» (далі також – ТОВ «Авантаж Інспект», відповідач), за участю приватного виконавця про стягнення грошових коштів.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням господарського суду, залишеним без мін постановою апеляційного суду, частково задоволено позов ТОВ «Трансвагонкомплект» до ТОВ «Авантаж Інспект» про стягнення грошових коштів. На виконання судового рішення видано відповідний наказ.

Постановою приватного виконавця від 01.12.2020 відкрито виконавче провадження з примусового виконання наказу господарського суду у цій справі, яке в подальшому було приєднано до зведеного виконавчого провадження. В межах виконавчого провадження приватним виконавцем винесено постанови про опис та арешт майна відповідача, а також винесено постанови про залучення працівників органів внутрішніх справ, призначення спеціаліста та суб'єкта оціночної діяльності.

Вважаючи зазначені постанови приватного виконавця незаконними, відповідач звернувся до суду зі скаргою на них. Зазначена скарга мотивована тим, що приватний виконавець виніс постанову про опис та арешт майна (коштів) боржника без повідомлення боржника про проведення опису і арешту його майна, у вказаній постанові не зазначено місце реєстрації і проживання ОСОБА_1 представника позивача – відповідального зберігача вилученого майна, а також постанова не підписана представником стягувача.

Крім того скаржник зазначив, що у вказаній постанові не зазначено усіх номерних комплектуючих деталей описаного та арештованого майна – напіввагонів, а також деталей які легко знімаються і відсутність яких зменшує вартість напіввагонів; приватний виконавець описав та арештував з обмеженням користування, напіввагон, який боржнику (відповідачу) на праві власності не належить; в матеріалах виконавчого провадження відсутні належні і допустимі докази які б підтверджували право власності боржника на вагони, які приватний виконавець арештував із заборону користування.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Суди попередніх інстанцій відмовили в задоволенні скарги на дії приватного виконавця в частині визнання незаконним дій приватного виконавця щодо опису та арешту напіввагону та скасування постанови від 26.08.2021 про опис та арешт майна (коштів) боржника по ЗВП щодо напіввагону, з огляду на те, що вказаний напіввагон належить на праві власності ТОВ «Текрос», і у ТОВ «Авантаж Інспект»

відсутні правові підстави звернення зі скаргою на дії виконавця щодо опису та арешту неналежного йому на праві власності майна, оскільки такі дії виконавця жодним чином не порушують та не можуть порушити права ТОВ «Авантаж Інспект».

Відповідно до частини другої статті 56 Закону України “Про виконавче провадження” арешт на майно (кошти) боржника накладається виконавцем шляхом винесення постанови про арешт майна (коштів) боржника або про опис та арешт майна (коштів) боржника.

Судами попередніх інстанцій було встановлено, що напіввагон належить на праві власності ТОВ «Текрос» відповідно до договору купівлі-продажу.

Таким чином, на момент винесення постанови про опис та арешт майна (коштів) боржника від 26.08.2021 напіввагон перебував у власності ТОВ «Текрос», яке не є стороною або учасником вказаного виконавчого провадження, а отже на нього не міг бути накладений арешт та встановлені обмеження у його використанні.

Відповідно до статті 74 Закону України “Про виконавче провадження” рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до суду, який видав виконавчий документ, у порядку, передбаченому законом.

Отже, боржник у виконавчому провадженні має право на оскарження дій чи бездіяльності приватного виконавця.

За таких обставин, висновки судів попередніх інстанцій про відмову в задоволенні скарги відповідача в частині оскарження дій приватного виконавця щодо опису та арешту напіввагону є необґрунтованими.

Водночас КГС ВС не погодився з доводами скаржника (відповідача), що висновки судів попередніх інстанцій щодо права учасників виконавчого провадження брати участь у виконавчих діях і обов’язку попереднього повідомлення боржника про опис та арешт його майна є безпідставними та зроблені з неправильним застосуванням статей 4, 18, 19 Закону України “Про виконавче провадження”, з огляду на таке.

Перелік обов’язків виконавця наведений в частині другій статті 18 Закону України “Про виконавче провадження”, де відсутні вимоги обов’язкового повідомлення виконавцем боржника про проведення опису майна останнього.

Інструкція з організації примусового виконання рішень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5 (далі – Інструкція), яка визначає окремі питання організації виконання судових рішень, також не містить вимог щодо обов’язкового повідомлення боржника про проведення виконавчих дій, в тому числі, опису майна.

Крім того, відповідно до абзацу першого пункту 13 розділу VIII Інструкції, якщо опис і арешт майна здійснюються за участю сторін виконавчого провадження (їх представників), постанова про опис та арешт майна (коштів) складається в трьох примірниках. Перший примірник залишається у провадженні виконавця, інші – видаються під підпис сторонам виконавчого провадження.

Таким чином, опис і арешт майна не обов'язково здійснюється за участю сторін виконавчого провадження.

У зв'язку з цим, за відсутності встановленого нормативно-правовими актами обов'язку виконавця заздалегідь повідомляти боржника про проведення виконавчих дій, зокрема з опису майна такого боржника, суд касаційної інстанції погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про недоведеність порушення прав ТОВ «Авантаж Інспект» бездіяльністю приватного виконавця щодо неповідомлення боржника про опис майна, на яке накладено арешт.

Окрім цього, КГС ВС звернув увагу на те, що відповідно до частини першої статті 58 Закону України “Про виконавче провадження” майно, на яке накладено арешт, крім майна, зазначеного у частині восьмій статті 56 цього Закону, передається на зберігання боржникові або іншим особам (далі – зберігач), що призначені виконавцем у постанові про опис та арешт майна (коштів) боржника, під розписку. Копія постанови видається боржнику, стягувачу, а якщо обов'язок щодо зберігання майна покладено на іншу особу – також зберігачу. Якщо опис і арешт майна здійснювалися на виконання рішення про забезпечення позову, виконавець передає арештоване майно на зберігання боржнику або його представнику (якщо інше не зазначено в судовому рішенні або якщо боржник відмовився приймати майно на зберігання).

Тобто, надано право виконавцю обирати кому передавати на зберігання майно, на яке накладено арешт, – боржнику або іншій особі. Єдиний випадок передачі майна, на яке накладено арешт, боржнику на зберігання, – це виконання рішення про забезпечення позову.

Аналогічні за змістом приписи містяться в пункті 12 та абзаці другому пункту 13 розділу VIII Інструкції.

Як встановлено судами попередніх інстанцій, у межах зведеного виконавчого провадження у приватного виконавця перебувають на примусовому виконанні накази господарського суду про стягнення з відповідача грошових коштів, а не рішення про забезпечення позову.

Таким чином, суди попередніх інстанцій правильно застосували норму статті 58 Закону України “Про виконавче провадження” щодо можливості передачі майна, на яке накладено арешт, на зберігання іншій особі, ніж боржник.

Крім того, відповідно до частини п'ятої статті 56 Закону України “Про виконавче провадження” у постанові про опис та арешт майна (коштів) боржника обов'язково зазначаються, зокрема, якщо опису підлягає транспортний засіб – марка, модель, рік випуску, об'єм двигуна, вид пального, пробіг, комплектація, потреба у ремонті, колір тощо.

Відповідно до пункту 10 розділу VIII Інструкції після виявлення майна (коштів) боржника виконавець проводить опис та арешт цього майна (коштів), про що виносить постанову. У постанові про опис та арешт майна (коштів) боржника повинні бути вказані, зокрема, назва кожного внесеного в постанову предмета і його відмінні ознаки (вага, метраж, розмір, форма, вид, колір, товарний знак, проби, виробнича марка, дата випуску, ступінь зносу тощо).

Судами зазначено, що відповідно до змісту постанови про опис та арешт майна (коштів) боржника від 26.08.2021 приватний виконавець описав транспортний засіб ззовні та його основні деталі і характеристики, що цілком відповідає меті такої виконавчої дії як опис та арешт майна, яка направлена на опис майна з метою його ідентифікації та подальшого арешту.

Більше того, приписи статті 56 Закону України "Про виконавче провадження" не містять обмежень щодо накладення арешту на майно, вартість якого перевищує розмір суми грошових коштів, що підлягає стягненню.

ТОВ «Авантаж Інспект» також стверджує, що суди попередніх інстанцій дійшли неправильного висновку про те, що приписи частини третьої статті 56 Закону про виконавче провадження надають виконавцю право накладати арешт лише на окремі речі, а не одразу на все майно боржника.

Згідно з пунктом б частини третьої статті 18 Закону "Про виконавче провадження" виконавець під час здійснення виконавчого провадження має право, зокрема, накладати арешт на майно боржника, опечатувати, вилучати, передавати таке майно на зберігання та реалізовувати його в установленому законодавством порядку.

Приватним виконавцем винесена постанова про арешт майна боржника для забезпечення реального виконання рішення суду. При цьому накладення арешту на все майно боржника не позбавило відповідача можливості користуватися та володіти своїм майном, а лише тимчасово обмежило його право на відчуження майна до виконання рішення суду, яке воно не виконало.

Також КГС ВС зазначив, що судом апеляційної інстанції правильно зазначено про те, що відповідно до частини другої статті 56 Закону України "Про виконавче провадження" арешт на майно (кошти) боржника накладається виконавцем шляхом винесення постанови про арешт майна (коштів) боржника або про опис та арешт майна (коштів) боржника.

Зазначена норма Закону надає приватному виконавцю право ухвалити як постанову про арешт майна, так і постанову про опис та арешт майна.

Законом України "Про виконавче провадження" також надано можливість приватному виконавцю як накласти арешт на все майно боржника під час відкриття виконавчого провадження, так і накласти арешт на окремі речі, що належать боржнику, не пізніше наступного робочого дня після виявлення такого майна.

При цьому постанова виконавця про арешт майна боржника у межах суми звернення стягнення з урахуванням виконавчого збору, витрат виконавчого провадження, штрафів та основної винагороди приватного виконавця, в силу положень статі 56 зазначеного Закону не повинна містити в собі опису майна, на яке накладається арешт.

Приватний виконавець вправі вибрати алгоритм своїх дій при здійсненні виконавчого провадження, а положення статті 56 Закону України "Про виконавче провадження" не містять обмежень щодо накладення арешту на майно розміром суми, що підлягає стягненню.

Тобто, приватний виконавець при винесенні оскаржуваної постанови про арешт майна боржника діяв у відповідності з положеннями Закону України “Про виконавче провадження”.

Зважаючи на викладене, КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про відсутність правових підстав для задоволення скарги відповідача в розглядуваній частині (за винятком вимог, що стосуються оскарження дій приватного виконавця щодо опису та арешту напіввагону).

Своїм рішенням, КГС ВС частково задовольнив скаргу відповідача на дії приватного виконавця. Визнав незаконними дії приватного виконавця щодо опису та арешту майна (коштів) боржника – напіввагона без права користування на підставі постанови від 26.08.2021 по зведеному виконавчому провадженню. Скасував постанову приватного виконавця від 26.08.2021 про опис та арешт майна (коштів) боржника по зведеному виконавчому провадженню в частині опису та арешту напіввагону.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.05.2022 у справі № 916/2100/20 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104167314>.

17. Щодо накладення арешту на нерухоме майно як належного заходу забезпечення позову про стягнення коштів

Виконання в майбутньому судового рішення у справі про стягнення грошових коштів у разі задоволення позовних вимог безпосередньо пов'язано з обставинами наявності в боржника присудженої до стягнення суми заборгованості. Заборона відчуження або арешт майна, які накладаються судом для забезпечення позову про стягнення грошових коштів, мають на меті подальше звернення стягнення на таке майно в разі задоволення позову. Такий вид забезпечення позову не призведе до не виправданого обмеження майнових прав відповідача, оскільки арештоване майно фактично перебуває у володінні власника, а обмежується лише можливість розпоряджатися ним

ОП КГС ВС розглянула справу за заявою керівника окружної прокуратури міста (далі – прокурор) в інтересах держави в особі Запорізької міської ради до Товариства з обмеженою відповідальністю «Інтер Конект» про стягнення до місцевого бюджету доходу, отриманого від безпідставно набутого майна.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Прокурор в інтересах держави в особі Запорізької міської ради звернувся до суду з позовною заявою до ТОВ «Інтер Конект» про стягнення до місцевого бюджету доходу, отриманого від безпідставно набутого майна.

Прокурор, зокрема зазначив, що земельна ділянка для будівництва та обслуговування будівель торгівлі площею, що розташована за адресою: АДРЕСА_1 належить до комунальної власності. Згідно з інформацією з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно власником торговельного центру літ. А,

трансформаторної підстанції літ. Б, які розташовані на вказаній земельній ділянці, на теперішній час на підставі договору купівлі-продажу є ТОВ «Інтер Конект», договір оренди землі на земельну ділянку не укладався, рішення Запорізькою міською радою щодо оформлення ТОВ «Інтер Конект» у користування вказаної земельної ділянки не приймалося.

Прокурор подав до суду заяву про вжиття заходів забезпечення позову, в якій просив суд накладити арешт на нерухоме майно: нежитлова будівля громадського торгового центру літ. А-2.

Заявник вважає що необхідно застосувати захід забезпечення позову шляхом накладення арешту на нерухоме майно, що належить відповідачу та знаходиться у нього, без обмеження/позбавлення права користування ним, оскільки до постановлення рішення у справі відповідачем можуть бути вчинені дії, спрямовані на відчуження або передачу в користування належного йому майна, що може ускладнити або взагалі унеможливити виконання рішення суду у випадку задоволення позовних вимог прокурора.

Зазначив, що згідно із відомостями ЄДР відповідач має зареєстрований статутний капітал, що менше суми заявлених до відповідача позовних вимог більше ніж удвічі; за відповідачем зареєстровано право власності на торгівельний центр, розташований на спірній земельній ділянці, проте вказане майно на підставі договору іпотеки, перебуває в заставі, розмір основного зобов'язання 72 203 000 грн. Повторне накладення обтяження у вигляді арешту не зможе в повній мірі забезпечити можливість виконання рішення суду, в разі задоволення позову, з огляду на вартість вказаного майна та суму забезпеченого зобов'язання.

Водночас прокурор зазначив, що за відповідачем зареєстровано право власності на нежитлову будівлю громадсько-торгового центру літ. А-2 і забезпечення позову шляхом накладення арешту (тимчасового обмеження права на відчуження та розпорядження майном) на цю нежитлову, в межах суми заявлених позовних вимог, без обмеження/позбавлення права користування ним, не буде мати наслідком припинення господарської діяльності суб'єкта господарювання, не призведе до погіршення стану належного відповідачеві майна чи зниження його вартості.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

У цій справі спірним є можливість накладення арешту на майно в забезпечення позову про стягнення коштів.

Згідно з положеннями пункту 1 частини першої статті 137 Господарського процесуального кодексу України позов забезпечується, зокрема, накладенням арешту на майно та (або) грошові кошти, що належать або підлягають передачі або сплаті відповідачу і знаходяться у нього чи в інших осіб.

Необхідною умовою вжиття заходів для забезпечення позову є наявність обставин, які свідчать про те, що в разі невжиття таких заходів можуть виникнути перешкоди для виконання рішення суду. Безпосередньою метою вжиття заходів є саме забезпечення виконання рішення суду. Дослідивши викладені заявником доводи та надані на підтвердження цих доводів докази, врахувавши наявність зв'язку між заявленим прокурором заходом забезпечення позову у виді накладення

арешту на майно відповідача в межах заявлених позовних вимог і предметом спору, співмірність і адекватність, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про наявність підстав для забезпечення позову шляхом накладення арешту на спірне нерухоме майно.

Суди попередніх інстанцій правильно виходили з того, що між сторонами існує спір щодо сплати орендної плати за користування земельними ділянками за відсутності укладених договорів оренди в розмірі 7 632 238,82 грн, а виконання в майбутньому судового рішення у даній справі у разі задоволення позовних вимог безпосередньо пов'язано з обставинами наявності у відповідача, присудженої до стягнення суми заборгованості.

Також суди попередніх інстанцій зробили вірний висновок, що звертаючись до суду з заявою про забезпечення позову прокурором доведено, що статутний капітал відповідача менше заявлених до відповідача позовних вимог, а також перебування частини майна відповідача під обтяженням на суму 72 203 000 грн, тобто наявність обставин, що в підсумковому висновку може свідчити про існування сумнівів щодо можливості виконання судового рішення у випадку стягнення з відповідача 7 632 238,82 грн орендної плати.

Оскільки предметом спору є стягнення орендної плати в розмірі 7 632 238,82 грн, накладення арешту на грошові кошти відповідача у такому розмірі здатне суттєво погіршити його майновий стан, у той час як накладення арешту на об'єкт нерухомого майна, щодо якого, станом на день звернення з заявою про забезпечення позову, відсутні були обтяження, мінімально впливатиме на повсякденну роботу відповідача, не ускладнюючи його господарську діяльність. Отже, обраний судами попередніх інстанцій вид забезпечення позову – накладення арешту на майно, що належить відповідачу на праві власності, є співмірним із заявленими позовними вимогами.

У зв'язку з викладеним ОП КГС ВС дійшла висновку про необхідність відступити від висновків щодо застосування, зокрема, статті 137 ГПК України про неможливість накладення арешту на (нерухоме) майно відповідача в порядку забезпечення позову про стягнення коштів, викладених у постановках ВС від 10.10.2019 у справі № 904/1478/19, від 16.12.2019 у справі №904/3459/19 та від 28.05.2021 у справі № 10/5026/290/2011(925/1502/20).

Виконання в майбутньому судового рішення у справі про стягнення грошових коштів, у разі задоволення позовних вимог, безпосередньо пов'язано з обставинами наявності у боржника присудженої до стягнення суми заборгованості. Заборона відчуження або арешт майна, які накладаються судом для забезпечення позову про стягнення грошових коштів, мають на меті подальше звернення стягнення на таке майно у разі задоволення позову.

При цьому обраний вид забезпечення позову не призведе до невиправданого обмеження майнових прав відповідача, оскільки арештоване майно фактично перебуває у володінні власника, а обмежується лише можливість розпоряджатися ним.

Можливість накладення арешту на майно, не обмежуючись грошовими коштами відповідача, в порядку забезпечення позову у спорі про стягнення

грошових коштів є додатковою гарантією для позивача того, що рішення суду у разі задоволення позову, буде реально виконане та позивач отримає задоволення своїх вимог.

Крім того, у разі задоволення позову у справі про стягнення грошових коштів, боржник матиме безумовну можливість розрахуватись із позивачем, за умови наявності у нього грошових коштів у необхідних для цього розмірах, без застосування процедури звернення стягнення на майно боржника.

За таких обставин, ОП КГС ВС не знайшла підстав для скасування ухвали місцевого господарського суду та постанови суду апеляційної інстанції, якими було задоволено заяву прокурора про вжиття заходів забезпечення позову.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 17.06.2022 у справі № 908/2382/21 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105078266>.

18. Щодо відсутності обов'язку в позивача доплачувати суму судового збору, якщо на момент пред'явлення позову встановити точну дійсну ціну позову було неможливо, і щодо вимоги внести на депозитний рахунок суду грошову суму при розгляді позову про переведення прав та обов'язків покупця

Якщо на момент пред'явлення позову визначити точну дійсну ціну позову неможливо, суддя, встановивши після відкриття провадження у справі, що визначена позивачем ціна позову вочевидь не відповідає дійсній вартості спірного майна, не має права зобов'язувати позивача доплачувати суму судового збору та постановляти ухвалу про залишення позову без руху відповідно до частини одинадцятої статті 176 ГПК України, а має встановити ціну позову при розгляді справи, здійснити розгляд справи по суті і відповідно до статті 129 цього Кодексу розподілити судові витрати за результатами такого розгляду, зокрема стягнувши недоплачений судовий збір. Вимога суду внести на депозит грошові кошти у визначеному розмірі, які за договорами купівлі-продажу частки у статутному капіталі зобов'язаний сплатити покупець, як ціна договору, без перевірки обставин фактичної сплати цієї суми покупцям на виконання договору купівлі-продажу частки (частини частки) суперечить пункту 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" та порушує вимоги пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

КГС ВС розглянув справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 та ще 13 відповідачів про переведення прав та обов'язків покупця частки у статутному (фонді) капіталі.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Вважаючи своє переважне право, як учасника ТОВ "Магазин "ОЛІМПІЄЦЬ", на придбання часток у статутному капіталі ТОВ "Магазин "ОЛІМПІЄЦЬ" порушеним, ОСОБА_1 звернулась до суду з позовними вимогами до ОСОБА_2 і 13 осіб про переведення на неї прав та обов'язків покупця частки у статутному (фонді) капіталі ТОВ "Магазин "ОЛІМПІЄЦЬ" за 12 угодами.

Суд першої інстанції ухвалою від 12.04.2021 прийняв до розгляду позовну заяву ОСОБА_1, відкрив провадження у справі за правилами загального позовного провадження та призначив підготовче засідання.

У подальшому, а саме 28.05.2021, до суду першої інстанції надійшли клопотання ОСОБА_2 та ОСОБА_3 про залишення позовної заяви ОСОБА_1 без руху, оскільки позивачем недоплачено судовий збір та не внесено на депозитний рахунок суду відповідну суму грошових коштів, сплачених покупцем за договорами купівлі-продажу часток у статутному капіталі ТОВ "Магазин "ОЛІМПІЄЦЬ".

Враховуючи вказані обставини, заявлені позовні вимоги, які становлять вартісний характер і підлягають майновій оцінці, суму судового збору, сплаченого позивачем при зверненні з позовом у даній справі, ухвалою від 10.06.2021 залишив позовну заяву ОСОБА_1 без руху та встановив спосіб усунення недоліків позовної заяви шляхом, зокрема, у строк протягом п'яти днів з дня вручення даної ухвали доплатити суму судового збору у розмірі 42 998,87 грн, докази оплати надати суду; у строк протягом п'яти днів з дня вручення даної ухвали суду внести на депозитний рахунок Господарського суду міста Києва, відкритий в Державній казначейській службі України грошові кошти у сумі 4 548 191,86 грн, яку за договорами купівлі-продажу частки у статутному капіталі зобов'язаний сплатити покупець, докази оплати надати суду.

Визначені ухвалою господарського суду від 10.06.2021 недоліки позовної заяви позивачем не усунуто, а тому суд першої інстанції дійшов висновку, з яким погодився суд апеляційної інстанції, про залишення без розгляду позовної заяви ОСОБА_1 відповідно до вимог пункту 8 частини 1 статті 226 Господарського процесуального кодексу України.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Заявлені позовні вимоги носять майновий характер і розмір ставок судового збору за їх подання визначається за вимогами статті 4 Закону України "Про судовий збір".

Згідно з пунктом 3 частини 3 статті 162 ГПК України позовна заява повинна містити зазначення ціни позову, якщо позов підлягає грошовій оцінці; обґрунтований розрахунок сум, що стягуються чи оспорюються.

Позивачка, звертаючись до суду з позовом визначила ціну позову, виходячи з номінальної вартості частки у статутному капіталі товариства. І сплатила судовий збір у відповідному розмірі.

Прийнявши ухвалою позовну заяву до розгляду та відкривши провадження у справі, суд першої інстанції будь-яких обставин, які б свідчили про невідповідність позову вимогам статей 162, 164, 176 ГПК України, не встановив, в тому числі щодо ціни позову та сплаченого розміру судового збору.

Позивачка не збільшувала розмір позовних вимог та не змінювала предмет позову, оскільки у такому разі відповідно до частини третьої статті 163 ГПК України несплачену суму судового збору належить сплатити до звернення в суд із відповідною заявою.

Натомість, частиною другою статті 163 ГПК України визначено, що якщо визначена позивачем ціна позову вочевидь не відповідає дійсній вартості спірного майна або на момент пред'явлення позову встановити точну його ціну неможливо, розмір судового збору попередньо визначає суд з наступним стягненням недоплаченого або з поверненням переплаченого судового збору відповідно до ціни позову, встановленої судом при розгляді справи.

Отже, остаточне визначення в процесі розгляду справи ціни позову (дійсної вартості спірного майна), а отже, й суми судового збору здійснюється господарським судом на підставі поданих учасниками судового процесу доказів. Такі обставини є предметом доказування.

Таким чином, КГС ВС дійшов висновку, що якщо на момент пред'явлення позову встановити точну дійсну ціну позову неможливо, і суддя, встановивши після відкриття провадження у справі, що визначена позивачем ціна позову вочевидь не відповідає дійсній вартості спірного майна, не має права зобов'язувати позивача доплачувати суму судового збору та постановляти ухвалу про залишення позову без руху відповідно до частини одинадцятої статті 176 ГПК України, а має встановити ціну позову при розгляді справи та здійснити розгляд справи по суті, і відповідно до статті 129 цього Кодексу розподілити судові витрати за результатами такого розгляду, зокрема, стягнувши недоплачений судовий збір.

З цих підстав, висновки щодо залишення позову без розгляду з підстав невиконання позивачем зазначеної в ухвалі про залишення позовної заяви без руху вимоги суду щодо доплати суми судового збору суперечить частині другій статті 163 ГПК України.

Також КГС ВС вважає, що законодавча вимога внести на депозитний рахунок суду грошову суму так само, як сплата судового збору, не може розглядатись як обмеження права на доступ до суду, що саме собою є несумісним з пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

За змістом положень частини четвертої статті 362 ЦК України та пункту 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" позивач зобов'язаний внести на депозитний рахунок суду ту грошову суму, що вже сплачена покупцем на виконання договору купівлі-продажу частки, що обумовлюється особливостями правовідносин, меті запровадження цієї норми та відповідає сутності порушеного права з урахуванням принципів справедливості, рівності та співмірності (пропорційності).

Ураховуючи наведене, КГС ВС дійшов висновку, що вимога суду внести на депозит грошові кошти у визначеному розмірі, як ціна договору, без перевірки обставин фактичної сплати цієї суми покупцем на виконання договору купівлі-продажу частки (частини частки) ґрунтується на неправильному застосуванні норми пункту 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" та порушує вимоги пункту 1 статті 6 Конвенції, оскільки недотримано як вимоги законності, так вимоги справедливого балансу між використаними засобами та цілями, що переслідуються (фактично

суд зобов'язує сплатити кошти в інтересах покупців, а докази сплати цих коштів самими покупцями не досліджує).

Суд першої інстанції обмежився лише тим, що – це грошові кошти, які повинні сплатити ОСОБА_2 та ОСОБА_3 за частки в статутному капіталі товариства, згідно з договорами купівлі – продажу.

Проте завдання суду полягало не в тому, щоб просто визначити ціну договору, а в тому, щоб розглянути питання того, в який спосіб відповідний обов'язок забезпечити захист прав та інтересів покупців шляхом внесення коштів на депозит застосовувався до позивачки. За конкретних обставин справи це означає, що суд мав визначити, чи не поставив обов'язок позивачку у явно не вигідне становище порівняно з відповідачами, які не надали докази сплати цієї суми, та чи відповідають у такому разі застосовані обмеження принципу пропорційності, в тому числі зважаючи на відсутність у законі верхньої межі, неможливість на цій стадії провадження встановити дійсну вартість частки без дослідження доказів у змагальному процесі.

Враховуючи вищевикладене, висновки судів першої та апеляційної інстанцій про наявність підстав для залишення позовної заяви ОСОБА_1 у даній справі без розгляду на підставі пункту 8 частини першої статті 226 ГПК України також є безпідставними.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 24.05.2022 у справі № 910/19980/20 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104644465>.

Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (актуальна судова практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за травень – червень 2022 року / Упоряд. суддя-секретар судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності Дроботова Т. Б., правове управління (ІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2022. – 59 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 supremecourt_ua